

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:
 Egész évre ... kor. 20.—
 Félévre ... > 10.—
 Negyedévre ... > 5.—
 Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:

BUDAPEST,
VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések
felvétele ugyanott.— Budapest, október hó 1. —

Október elsejével kezdődik az új évnegyed.

Ami tisztelt előfizetőinket, kiknek előfizetése szeptember végével lejár, tisztelettel kérjük, hogy előfizetéseiket hovaelőbb megújítani sziveskedjenek.

Előfizetési feltételek:

Egész évre 20 kor.
 Félévre 10 kor.
 Negyedévre 5 kor.

Mutatványszámok kívánatra ingyen.

A HÉT kiadóhivatala,
VIII. ker., Népszínház-utca 22. szám.

Krónika.

Háboru felé.

— szept. 29.

A tripoliszi háborúnak gyorsan felbukkant lehetősége egy egészen sajtószerű veszedelmet rejteget magában. Ez a veszedelem pedig az, hogy már eleve lokalizálhatatlannak látszik, sőt a jeleiből már most megállapítható, hogy ez lesz az a furcsa háboru, amelynek tripoliszi háboru lesz ugyan a jövő történetkönyveiben a neve, de amelynek mégis csak legkisebb része játszódik le magában Tripoliszban. Mindenféle prófétai allűr nélkül meg lehet jövendölni, hogy ez a háboru részben a levantei vizeken, részben a Balkánon fog lefolyni mint fegyveres erőmérkőzés és talán csak a legutolsó fázisában, mint kétségbeesett, abdelkáderi vagy bothai hosszan elhuzódó guerilla-háboru szoritkozik majd magára a tulajdonképpen vitatott területre. Ennek a sajtószerű perspektívának az európai békére való veszedelmei szembeötlőek és elsősorban a mi monarchiánknak van oka arra az aggodalomra, hogy kénytelen-kelletlen belesodródik a háboruba.

A helyzet, amelyért egyenesen Olaszország a felelős, röviden elmondható. Az olaszok, felhasználva a török tehetetlenséget, valósággal beleették magukat Tripoliszba. A fővárosban bankot alapítottak, a jelentősebb városokban mindenütt fiókokat is állítottak és ezzel valóságosan kirántották a gyékényt a benszülött tripoliszi kereskedők alól. Amikor pedig még Abdul Hamid kormányzatának a véghetetlen rövidlátósága felruházta ezt a bankot azzal a joggal is, hogy Tripoliszban földbirtokokat vásároljon, az olaszok csakhamar összevásárolták Tripolisz legtermékenyebb részét, a Bengári tartományt, amely, és ez elsőrendűen fontos nekik és tulajdonképpen igazi cél a terveikre, még fel-

táratlan nagy bányákkal bir. A gazdasági elhatalmasodás mellett azonban Olaszország másképpen is terjeszkedett. Iskolákat alapított, postát, majd pedig valósággal hivatalos olasz közigazgatást rendezett be Tripoliszban. Mérnökei pedig, akik csupa civildruhá mérnökari tisztek voltak, felvették egész Tripolisz térképét.

Az már azután ismeretesebb dolog, hogy ugyanez alatt az idő alatt milyen célzatos, következetes és eszközeiben nem nagyon válogató munkát végzett Törökország ellen a Balkánon is. Attól kezdve, hogy Montenegróval családi összeköttetéseket keresett, hogy azután ágyukat küldött neki ajándékba, — amelyeknek a torka az annexió után a mi monarchiánk ellen irányult legelőször fenyegetőzve — egészen Montenegró királysággá való emeléséig következetes és céljalató volt az olasz politika. Hogy Szerbiával kétségtelenül szintén tartott fenn titkos összeköttetéseket, hogy a krétai kérdés idején egészen a perfidiáig ment Görögország titkos támogatásában Törökország-ellen, hogy az albánok elnyomhatatlannak látszó forrongásában szintén ott dolgozik az olasz kéz, mindez nyilvánvaló és ime, a háborus hírek első pillanatában már meg is termette a gyümölcsseit. Mert az olasz fegyverkezés híre hallatára Görögország nyomban érintkezésbe lépett Szerbiával és Bulgáriával (Montenegró véleményére már senki sem kíváncsi), hogy esetleg bekövetkező bonyodalmakban milyen álláspontot foglaljanak el a kisebb balkáni államok Törökországgal szemben.

Ami annyit jelent, hogy az olasz felfuraknak első sorban a klasszikus graeca fides siet most is a segítségére. És annyit, hogy a Balkán apróbb államai, amelyek Törökország megújodását valami éppen olyan nagy történelmi szerencsétlenségnek érezhették a maguk számára, mint aminőnek mondotta, nem tudom már Palacky-e vagy Rieger, a magyarság államalkotását a szlávok számára és éppen ezért az annexió idején tüstént a békés megegyezés ellen fordultak, keverték az izapot, most szintén feleledő reménykedéssel osztzkodnak már elvben az eltiportnak vélt Törökország hulláján.

Nekünk pedig és a mi békességünknek olyan elsőrendűen fontos dolog az, hogy amaz újabb balkáni státuszkvó, amely a török forradalommal, nyomában azután Bulgária királyságával, Bosznia annexiójával, majd Montenegró királyságával alakult ki, most már azután belátható időnkig állandó is maradjon. Ez, mondom, a mi békességünknek olyan érdeke, hogy ha

rakényszerülnénk, még fegyverrel is ki kellene erőszkölnünk ezt az elcsitulást. És ez az a pont, amelynél belesodródhatunk az esetleges olasz-török háboru egyik mellékforgatagába. Mert igaz ugyan, hogy Olaszországgal szövetségben vagyunk, de nem valószínű, hogy nekünk egy afrikai háboru örvén indult harcban elő fog állani a casus foederis, az a kötelességünk, hogy Olaszország mellett foglaljunk állást. Ellenben Törökország balkáni erőcsökkenését semmiképpen el nem nézhetjük.

Ez tehát, különösen számunkra, egy távoli háborunak is a veszedelme. De sajátságos, ujszerű veszedelmet is rejteget magában ez a fenyegetődő háboru. Kifejezetten gazdasági harcczal kezdődik el és gazdasági egyensúlybomlásoknak a magvát rejtegeti magában. Olaszország exportpiacot csinált magának Tripoliszban, azt akarja véglegessé tenni, amellet a tripoliszi bányák kihasználása a célja. Erre tripoliszi részről felelet a bojkott, török részről pedig, ha ugyan a diyántanács nem vág egyet a szijon, még krudélisabb, a Törökországban élő körülbelül negyvenezer olasz és természetesen tulnyomóan kereskedőcsaládnak a kitiltása és a kapitulárékban foglalt jogok megsemmisítése, ami az olasz levantekereskedelemnek rettenetes megbénulását, vagy talán teljes paralizisét jelentené.

A háborunak ebből a máris részben folyó sajátosságából szükségképpen gazdasági eltulódások állnak elő nemcsak a két ellenség között, hanem egész Európa gazdasági viszonyaira vonatkozóan is. Tehát újabb bonyodalmak és újabb veszedelmek keletkezhetnek abból, hogy ez a furcsa háboru éppen nem ott indul, amire czéloz. Csakhogy, les extrêmes se touchent, a veszedelemnek ez a nagyobbik volta rejtegeti éppen a béke csiráját is. Ekkora koczkázatokba Tripoliszért belemehet Olaszország a maga érdekeiért, Törökország talán inkább nemzeti önértékből, de a többi hatalmaság csak arra törekedhetik, hogy lehetően lokalizálja ezt a most még lokalizálhatatlannak látszó háborut.

A lokalizálás, a Tripoliszhoz rögzített háboru után azután lássa Olaszország, hogy hogyan bir majd a tripoliszi beduinokkal, arabokkal, félszerecsen törzsekkel, akiknek élete, foglalkozása a portyázó háboru béke idején is. Franciaország sokkal hatalmasabb hadsereggel, sokkal nagyobb kulturával nyolczvannégyszázötöd óta még máig sem birta Algirt tökéletesen behódoltatni, Olaszország vállalja továbbra is a feladatot, amit ugyan éppen nem önzetlenül, de mégis csak a kulturáért is vállalt Tripoliszban addig, amig végre is tudja hajtani, befejezve Északafrika e részének a kultiválását is.

Mert ámbár talán nincs egészen igaza Vámbérynek, amikor halálra ítéli a mohamedánizmust, kétségtelen mégis az, hogy Olaszországtól nem olyan pusztakaland, nem tisztán rablóüzü hadjárat ez a tripoliszi expedició, mint ahogyan felületel főrmedéssel nézni lehetne. Olaszországnak eltagadhatatlanul vannak szerzett és elbirtoklott jogai Tripoliszban és pedig mindannyi a kultura és civilizáció érdekében.

Hogy ezuttal a kultura és a civilizáció érdeke egybeesik Olaszország kereskedelmi és még önösebb érdekeivel is? Valóban, Kolumbus is aranyért és fűszerért ment Amerikát felfedezni, nem pedig guánóért. Amivel azonban nem azt akarom mondani, hogy a guánó is nem nagyon hasznos háziállat, hiszen megírták azt már magyarul és ki is nyomatták, hogy a pinguin emlős állat. Ha a pinguin emlős állat, akkor a guánó meg bizonyosan háziállat. Azt tovább szelidíteni tehát felesleges volna. De Tripolisz feltárása a kulturának és a gazdaságnak olyan feladat, ami mulhatatlanul szükségessé vált.

Paganel.

Emlék elmúlt tavaszról.

Különös éjszaka,
Az ablakot kitértam.
A hold halvány virág,
Kutya vonit az árnyban.

Hüvös, mély éjszaka,
Halottaim üzennek.
A hold halvány virág,
Kinyíltak mind a kertek.

Talányos éjszaka
A tavasz nyárba téved,
A hold halvány virág,
A temetők fehérek.

Halálos éjszaka,
Oly hosszú, rémes árnyam,
A hold most hervad el
Annát álomban láttam.

Juhász Gyula.

Szent Jusztina estéjén.

Irta: KRÚDY GYULA.

Nem tudom teljes bizonyossággal, él-e még Farbaki, az utolsó eleven kalendárium, aki majdnem olyan biztossággal tudta a magyarországbeli névnapokat, mint akár a cigányok és ennek folytán sohasem hiányzott a kenőcs sem csizmájáról, sem kocsijáról, — mondom, Farbaki helyett is közlöm önnel, hogy szent Jusztina napja a naptár azon részében foglaltatik, ahol a régi természet a hónap címében taposókádban tánczó embert és muzsikáló legényeket mutat. Régen láttam már azokat a falusi kalendáriumokat, amelyek hajdanán még nem végrehajtási levelek társaságában függtek az apák házaiban a szegen; talán nincsenek is már olyan kalendáriumok, amelyeknek lapozgatása valósággal gusztust csinált az esztendő végigéléséhez, mint a konyhából kiáradó ételillat az ebédhez. Azokban a falusi kalendáriumokban a pirosbetűs ünnepnapokon kívül minden hónapnak meg volt rajzolva a kellemetessége. A fametsző szánkázó házaspárral nyitja az évet, a képecske hátterében kis falusi torony integet és nem hiányzik a havas országut mentéről a hókalapos kőszent sem.

Mindjárt vége lesz az utnak és ott, ahol a kis torony mutatkozik, bizonyosan van egy meleg ház is, ahol barátságos vendégeskedés várja a szánkázó házaspárt. A halak havában természetesen krinolin asszonyok tánczólnak daliás magyarokkal egy nagy szalában, míg szeptemberben emberfej nagyságu almákat szednek kötényükbe a meztelentérdű menyecskék. Betegen és szomoruan hányszor gyönyörködtem a kalendárium-csináló bácsi jókedvében, étvágyában és vadászkutyájában, amely az utolsóelőtti hónapban vadat szimatolva baktat a télies avaron! — Szent Jusztina hónapjában tehát a pirosnadrágos zenészek vonják a nótát a képecske sarkában.

Azon a vidéken, ahol én gyerekeskedtem, közel és távol csak egyetlen Jusztina volt, akinek kedvéért e név a naptárban helyet foglalt és ez Csillai Jusztina volt.

Csillai Jusztina életének nagyrészét messzi a fővárosban töltötte. Háztulajdonos volt, mint a mindentudó Farbaki mondta, de nyáron és ősszel falusi asszony-ság lett, aki maga hajította a lovakat és a pisztolylyal kilőtt az ablakon, ha a falusi korhelyek nagyon kurjongattak. Megtermett, hatalmas nő volt, aki éppen a kövérsége miatt botra támaszkodott, de ez a bot is görcsös furkósbot volt, amelylyel kutyát lehetett volna ütni. Tollas vadászkalapot hordott és rövidszáru csizmát. A bérlői félték tőle, mint a tüztől, mert az árendában nem ismerte a tréfát, viszont arra is vigyázott, hogy a földjeit ne nagyon használják ki. Bogártekete szeme komoly szigorúsággal tapadt az emberekre. Kis bajuszkája, mint a nagyon fekete-asszonyok bajusza, nem volt rossz hatással minden férfira. Minden esztendőben megvolt a maga egy-két kérője, minden esztendőben szó volt arról, hogy férjhez megy ehhez vagy amahoz, midőn is eljött a szent Jusztina napja és megbolondult. A czimbalmot is hozzávágta a megunt vőlegényhez.

Bizonyosan volt annak valami oka, hogy Csillai Jusztina házáat a környékbeli uriasszonyok nem igen szokták felkeresni. Hajh, miért nem ment férjhez. »Majd az ő kedvükért kötöm le magam valami rongyos férfihoz« — pattogott vissza Jusztina. A mindentudó Farbaki szerint az uriasszonyok elmaradásának még más oka is volt. Jusztina igen viharos ifjúságot élt át, állítólag az ablakon át szökött meg egy lengyel hadnaggyal a nagyapja házából, amely Papfalun még korántsem volt vaskosaras ablakokkal ellátva, mint manapság, amikor pedig már régen nem állomásozik az ulánuskirendeltség a környéken. A nagyapó falusi orvos volt és bizony bánatában meghalt, de talán megvigasztalódott azóta, mert Jusztina egy akkora sirkövet épített reája, mint egy falusi ház. A rossz nyelvek szerint — mondja Farbaki — még virágot is árult Pesten Jusztina, de még színésznő is volt, a férfiak pedig úgy bomlottak utána, hogy az már nem is volt természetes. És így jött létre a pesti ház, a nagyszülők falusi lakán pedig a repara-tura, a duplafedél és kényelmes szobák, ahol a vőlegények Jusztin napja előtt még úgy sétálgattak, mintha már minden az övék lett volna.

»Miután mi, sem anyai nagybátyám, Csáki Pál, sem én nem voltunk uriasszonyok, egyszer elindultunk Papfalura, hogy Jusztina napján a híres hölgnél tisztelegjünk.

— Hadd lásson a gyerek egy kis világot — mondta nagybátyám, miközben a kocsira emelt.

Az anyám, szegény, szomoruan integetett utánunk, és amint eltűnt a látóhatárról, nagybátyám nyomban megigazította vörhenyeges, őszes bajuszát a kerek katonatükörben. Még a kocsisunk is, akiről pedig nyilvánvaló volt, hogy bivalybornyu, pántlikás rózsát illesztett az országuton a kalapja mellé és kedves káromkodásán kívül még egy kis szónoklatot is tartott a lovakhoz.

— A szép Jusztinkához megyünk, ugy emeljétek a lábatokat!

Nagybátyám helyeslően bólintott.

Gurult, gurult a kerék, mint már ilyenkor szokott. Elmaradt a köszent a kálómista Mogyoród határában és nem mutatott rossz időt, pedig a mogyoródiak csak az időjárás megjövendölése miatt tartották. Egyszer csak ott voltunk Papfaluban és anyai nagybátyám, Csáki Pál, hatalmasan megcsókolta Csillai Jusztina mindkét kezét.

— Az Isten éltesse, drága leányasszony, ha megengedi. Ugy-e bár, nem lesz alkalmatlanságra itt a kis öcsém?

Az asszonyság fekete szemét felém fordította, kemény ujjával megtapogatta a fejem.

— Nem, — mondta — majd el lesz az asszonyokkal, mert a bágyi tanítóné, meg a helybeli tanítóné is eljöttek, habár az ördög sem hivta őket. Azt mondták, hogy egy kis finom maniert jöttek tanulni a házamhoz. Hát hadd tanuljanak az árvák. Kár, hogy ez a fiu nem öregebb néhány esztendőcskével. Igen jól elmulattathatná a bágyi tanítónét. Pedig asszonybolondító ember lesz belőle. Nézze csak, Csáki, kacsafarok formájára göndörödik itt a haja.

— Az a pajkosságtól van — legyintett nagybátyám és panaszkodva fűzte hozzá. — Nem akarja tanulni a latint. Igazán nem tudom már, hogy mi lesz belőle. De hát merre is van az a tanítóné! Fiatalka lehet a szentem, farsangon esküdött, ha jól tudom.

— Hohó, lassabban, Csáki uram. Hát aztán engem ki fog mulattatni, ha már mindenki a tanítóné ruháját szaglászsa? Én se maradhatok gavallér nélkül. Kegyed itt a legkülönb férfi a társaságban. Illendő, hogy a házi-asszonynak udvaroljon.

— Igaz, igaz — bólintott nagybátyám beleegyezőleg, de pirosas szeme fürkészve futkározott végig a háztájon, amíg a nyitott verandán felfedezte az asztalnál borozó férfitársaságot: De itt csak egy pillanatra pihent meg a tekintete, tovább kutatott volna, ha Csillai Jusztina jókedvűen hátba nem vágja.

— Maga lesz a házigazda, Csáki, mert a mostani vőlegényem még arra se alkalmas. Hiába, Pesten nincsenek férfiak.

(A mindentudó Farbaki már régebben jelentette, hogy Jusztina most az egyszer már kész, meglevő vőlegénnyel kezdte meg falusi tartózkodását. Egy hegyes-szakállu, busképű festőt hozott magával, aki egész nap piros kakasokat festett, mindig csak kakasokat.)

Engem, mint afféle kis fiut, a tágas falusi ház bel-sejébe kormányzott Jusztina, ahol egy elzárt szobában (amelyet csak hosszabb kopogtatás után nyitottak ki bévülről) két asszony tartózkodott és nyomban hizel-kezdve vették körül a megtermett Jusztinát.

Az idősebb, egy elkeseredett, sovány, vadgalamb-szürkeruhás asszonyság álmélkodva csapta össze a kezét.

— Hogyan tud annyi embernek főzni, nagysád? — kérdezte.

A másik, egy kis fiatal szöke és buzavirág szemű, egy darab szappant tartott a kezében, amelyet a szobában talált.

— Ugy-e bár, nagysád, ez az a szappan, amely oly finommá teszi az arczbőrt?

A háziasszony erre a kérdésre nem felelt.

— Hoztam maguknak egy kis gavallért — mondta, és gyors mozdulattal lehuzta a kulcsot az ajtó belső zárjából.

— Majd én vigyázok a kulcsra, nálam jobb helyen van, mert a férfiak már kezdenek részeket lenni — mondta vidáman és engesztelőleg nézett az asszonyokra, mialatt a kulcsot a zárba illesztette.

— Jaj az uram — kiáltotta a sovány asszony. — Be csunya részeg szokott lenni. Istenem, vigyázzon rá, nagysád!

— Majd vigyázok — mondta komolyan Jusztina.

— Az enyém meg a szolgálót ölelgeti — sóhajtott a másik, a buzavirágszemü. — Kérem, tiltsa meg neki.

— Nálam csak vénasszonyok szolgálnak — felelt megnyugtatólag a háziasszony és a következő perczen már fordult is a kulcs kívül a zárban.

Az asszonyok leültek és egy darabig egymásra néztek, később a férjeik részegségére panaszkodtak és egyhanguan dicsérték Jusztinát, aki majd vigyázni fog az uraikra. Midőn ezt a témát megunták, engem vettek elő és kikérdeztek mindenféle dolgokról. Mit szokott főzni az anyám? Hány szobánk van? Télen szoktunk-e disznót ölni? És hányat? Igaz, hogy a nagybátyám festi a bajuszát? És mért nem házasodik meg soha, pedig még nem is olyan nagyon öreg ember?

Tölem telhetőleg felelgettem ezekre a kérdésekre, amíg az idősebb asszony újra kezébe vette azt a himzett diványpárnát, amelyet belépésemkor az ölében tartott és jobbról-balról, előlről figyelmesen, hosszadalmasan nézegette a himzést.

— Borzasztó drága dolog lehet — mondta.

A buzavirágszemü kis szöke asszony szinte lábujjhegyen állva kutatózott a nagy porcellán mosdóasztal rejtelmek között és csaknem felkiáltott, amikor véletlenül megérintette a vízcsapot és a víz a mosdótálba csurrant. Egy darabig csendesen, hátrafont kézzel állott a toalett-szerek felett, később észrevettem, hogy megint a vízcsaphoz nyult, miután reám és társnőjére kémlelő pillantást vetett. A víz halkan csurogni kezdett a tálba és a finom szappannal olyan csendesen mosta a kezét a fiatal asszony, mint ahogyan a macska mosakodik. A mosdás után a leeresztett zsalugáteres ablakhoz lépett és hosszasan nézte rózsaszínűvé váltott kezét, valamint többször megszagolta azt.

— Milyen finom szappan — mondta.

— Ezeknek a nőknek — szólalt meg hirtelen haraggal a sovány asszony — szükségük van a gyakori mosakodásra. Nem úgy van az, mint a magunkfajta rendes asszonyoknál, lellem. Nem nyulnék ahhoz a mosdóhoz ezért az egész házért.

A kis szöke a füléig elpirosodott és a háta mögé rejtette a kezét.

A sovány asszony arcán mérges ránczok jelentkeztek.

— Én nem irigyelek tőle semmit. Nehezen szerezte. Nézze ezt a sok férfiarcképet a falon. Pfuj, de utálatos ez a sok bajszos, szakállas ember. Szégyelnék aludni ebben a szobában. Nem veszi észre, hogy milyen furcsán néznek ezek a férfiak a falakról? Mintha a szemükkel is vétkeznének. Nem is tudom, hogyan tud meglenni ő ezek között a képek között.

A buzavirágszemü félénken körülhordozta a tekintetét, aztán gyorsan lesütötte, mert a sovány asszony mérgesen akaszkodott a tekintetére.

— Nem tudom, hogy maga hogy volt velem, mert hiszen maga mindig falun lakott, de én a városban jártam az iskolába és a felsőleányba. Hát csak annyit mondhatok magának, hogy nekem is lehetne ilyen mosdóm, meg tán finomabb szappanom is, ha akartam volna. Értse meg, teljesen éntőlem függött. A gazdag Benedek ur — hallotta hírét? — mindig üzengetett az anyámnak, hogy küldjön már el hozzám, nem bánja meg. De az anyám nem küldött.

— Engem is hívott az esperes — mondotta felvillanó tekintettel a kis szöke, hogy ő se maradjon hátrább.

A sovány asszony legyintett a kezével és megvetőleg fintorította az arcát:

— Micsoda az esperes Benedek urhoz mérten! Annak az öregembernek három háza volt a városban. Az övé volt a legjobb fűszerüzlet. De ő csak este ment be a boltba. A pénzt megolvadni. Napközben a leányiskola körül ügyelgett és bizony Isten, engem várt. Ezt még az uramnak sem mondtam meg soha. Amilyen bolond, agyonütne érte.

A buzavirágszemü e bizalmas vallomások hallatára busabb lett, közelebb lépett a falhoz, ahol azok a rettenetes képek voltak és csaknem olyan hangon, mintha az esperes öreá is várt volna valahol, elszántan a falon függő képre mutatott:

— Nézze, itt van ő is lóháton, még pedig . . .

— Láttam — felelt a sovány asszony epésen. — Az ilyenek még a lóra is felülnek. Könnyű nekik. Se férjük, se gyerekük. Egész nap moshatják a testüket. De kell is, hogy mindennap mossák — tette hozzá haragos megvetéssel.

Majd elhallgattak. A sovány asszonynak megint a diványpárnára esett a tekintete. Végigsimitotta a kezével.

— Hanem ez szép kézimunka. Nem bánám, ha az enyém volna.

Ülünk, üldögéltünk. Egyszerre cigánymuzsika hangzott fel a házban és nyomban utána egy rekedt férfihang kiáltása.

— Jaj, az uram — kiáltott fel a buzavirágszemü asszony.

A másik egy darabig hallgatózott.

— Az a, Tóvölgyi, ismerem a hangját, nálunk is így kiabált, hogy száradna el a torka — mondta a sovány asszony.

A buzavirágszemü félénk, de gyűlölködő pillantást vetett társnőjére, majd mikor a rekedt üvöltés odakint elhallgatott, hirtelen a sovány asszony felé fordult:

— Mondja, Irma néni, mi volt magának az anyja? Azt mondják, hogy egy suszterné volt!

A sovány nagyot nyelt.

— Az igaz, hogy iparosember volt az apám, de az anyám nem volt bábaasszony Bágyon.

— Az enyém se — mondta minden meggyőződés nélkül a szöke.

A muzsika vigan hangzott a verandáról. Csörögtek a poharak, hangos férfiszó hangzott fel, majd egy tányér tört el erősen csörrenve a kövön. Aztán egy pofon csattanása hallatszott. Valaki dühösen kiabálta.

— Zsiványok, rablók!

A szöke asszonyka kunczogva kezdett nevetgélni, mikor ezt a hangot meghallotta. A sovány vérvörös arcczal ült helyén és az öklét összeszorította.

— Majd megtanítom otthon a gazembert — sziszegte.

Aztán megint rikoltott a klarinét és a nagybögő bugásába szinte megreszkettek a falak. Félhomály, alkotmány lett odakünn . . . Hosszasan elnyujtva a hangot és reszelős torokhangon énekelt most valaki . . . Nem szóltam, de megismertem a Csáki Pál hangját.

Később ezután nemsokára, mintha földrengés támadt volna hirtelen, a czimbalom csengve, bongva, recsegve, ropogva zuhant le valahová.

A nagybögő még morgott a távolból, aztán lassan csendesedett odakint az időjárás.

Nemsokára azután Csillai Jusztin nevetve nyitotta fel az ajtót. A haja kissé kócos volt és a szeme furcsán kancsalított.

— Asszonyok, — mondta teli szájjal — az uratok haza akar már menni.

Két ázott, szomorkás és tépett férfi nyomakodott a szobába. Mögöttük benyult Csáki Pál is értem és addig el sem eresztette a kezem, amíg kint a kocsin nem ültünk.

A házból még egy pofon csattanása hallatszott. Ki adta, ki kapta? Ezt talán csak a mindentudó Farbaki tudta. A kocsi sietve gurult hazafelé és nagybátyám egész uton hintázta a fejét, mintha rosszat álmodott volna.

Toll és tör.

— szept. 29.

AZ ELLENZÉK KEZD ERŐSZAKRÓL panaszkodni. Jó jel. Mert amikor az ellenzék erőszakot emleget, bizonyos, hogy akkor már a veszteséget érzik. Látja a közeledő vereséget s gyöngeségének leplezésére, kudarcának igazolására az erőszakot ránczálja elő. Az erőszak emlegetéséből mi a vég kezdetére következtetünk. Hogy ezt a befejezést milyen taktika, milyen beavatkozás fogja felidézni, egészen mellékes. És ha a befejezés csak az erőszak útján lesz elérhető? Az erőszakkal szemben jogos az erőszak. A parlamentben nincsenek pártkirályságok, s ha az ellenzék az erőszakosság eszközeivel dolgozik, a többség is élhet azzal a joggal, hogy az erőszakra erőszakkal válaszol. Ez a jog annál inkább illeti meg a többséget, mert a többségnél csak erő, ami az ellenzéknél erőszak: a kisebbség a többséget csak erőszakkal győzheti le, de a többség a kisebbséget a rendelkezésére álló erővel.

ROSSZ KÖNYVEKET IRNI csak Hatvany Lajosnak szabad. Miután azonban Barabás Ábel is mert rossz könyvet írni Goethéről, Hatvany Lajos ebben a merészségében prerogatíváinak megsértését látja s a »Jung Ungarn« című folyóiratban kitánítja Barabás Ábelt, hogy neki, a senkinek csak jó könyvet lett volna szabad írnia Goethéről. A felségjogok ellen elkövetett sérelmet csak súlyosabbá teszi, hogy Barabás Ábel betévedt a német irodalom területére, amelyet Hatvany Lajos már régen lefoglalt magának. Tehát még határsértést is követett el Hatvany Lajos kárára. E kettős bűnért meg is szenved Barabás Ábel. Hatvany Lajos hét nyomtatott oldalon át vesézi őt olyan kimélettenséggel, hogy az ember megsajnálja Hatvany Lajost. Mert rettentő nagy lehet annak a fájdalom, aki egy rossz könyv miatt ennyit tud keseregni. Irói és polgári becsületében támadja meg Barabás Ábelt s csaknem ugyanilyen kimélettenséggel intézi el Scheiber K. weimari író, aki Barabás könyvét érdemén fölül méltatta a Berliner Tageblatt-ban. Elismerjük, hogy kár volt ezt a Goethe-könyvet megírni. De annyira felháborodni, mint Hatvany Lajos, még sem kell miatta. Végre is Magyarország nem felelős minden rossz könyvért, amit fiai megírnak. E felelősség alól az ország régen, még Hatvany Lajos irói pályája kezdetén felszabadította önmagát. Ez a nagy óvatosság nem volt egészen igazságos, mert ime, az események mutatják, hogy Hatvany Lajos nem is a legrosszabb magyar író. Barabás Ábel még Hatvanynál is rosszabb. Ha Hatvany Lajos ezt akarta konstatálni cikkében, mi elismerjük, hogy a megállapítás eléggé sikerült. És ugyanezzel szívesen koncedáljuk, hogy Hatvany Lajosból nem a harag, nem is a gyűlölet, hanem az öröm beszélt, amikor cikkét megírta. Mert örömmel nem utolsó, ha az ember hosszas keresés után olyan íróra akad, akit így mutathat be a világnak: Nézzétek, találtam egy embert, aki még rosszabb könyveket ír, mint amilyeneket én írok. Hét nyomtatott oldalon bizonyítja ezt Hatvany Lajos, hét hosszú, telinyomatott oldalon. A bizonyítás tehát kissé nehezen megy, de végre mégis sikerül.

A MENTŐEGYESÜLET PÉNZTÁRÁBAN rovacsolást rendezett a morál. Igen, a morál rovacsolott, aztán hangosan elkiáltotta magát: lopják a Mentőegyesület pénzét! A vézskiáltás figyelmissé tesz s házkutatást tartunk. Keressük, hogy mit lopnak el. Helyén találjuk a Mentőegyesület palotáját, a palota udvarán megleljük a kocsikat, lovakat, felszereléseket. Nem hiányzik egy automobil se, sőt úgy látszik, hogy minden gyarapodott, minden tökéletesedett. A világhírű intézmény maga nagyszerűségében áll előttünk s mosolyogva mondjuk: milyen különös tolvajok jártak itt! A lopás után több értékes holmit találunk itt, mint a lopás előtt. De hát nem látta mind ezt a morál is? Látta, persze hogy látta. De a morál néha erőszakkal kiszurja a félszemét, hogy ne lásson. Mert ha jól látna, nem találna okot a keseregésre. A morál pedig minden áron keseregni akar.

A GSEFT MÉG AKKOR IS GSEFT, hogyha arany-sarkantyus vitézek csinálják és a különbség a polgári — például izraelita — meg a grófi üzlet közt csak az, hogy amott a nevén nevezik a gyermekeket és minden zseni nélkül megmondják, hogy igenis, csak profitkeresésről van szó, emitt pedig, a grófok portáján, alkotmányt mondanak profit helyett. Hiszen szó sincs róla: krajzlerei, uzsora, gseft, profit — ezek bizony igen csunya szavak, amellet egy jó adag ghettszág is tapad hozzájuk és a végén még inficziálni képesek az arisztokrata ajkakat; mennyivel szonórusabb, mennyivel nemesebb, éteribb, történelmibb ez: alkotmány. Mondom, ez igaz; de azért mégis furcsa a grófi alkotmánytan, amit az ő Timonjuk, a nagy Zselenski Róbert ekképp formulázott: ha a nép fel fordul az éhségtől és husért bőg, az alkotmánysértés; ha a grófok sorompóba szállnak a profitért, amit a szerb és az argentinai hus veszélyeztet: az alkotmányvédelem. Ha a magyar munkás a Lajtán át kezét szorít az osztrákkal: az hazaárulás; ha a magyar gróf szövetkezik az osztrák gróffal, hogy közös erővel éheztessek ki a magyar meg az osztrák polgárságot: az alkotmányvédelem; ha a faluvégi boltos egy krajczárral többet kér egy kiló sóért: az népszípolozás; ha a Zselenskiék agrárvámokat csinálnak: az alkotmányvédelem... Hát ez a magyar alkotmány: egy mérleg, amit a szerb marha meg az argentinai ökör súlya billent jobbra meg balra. Mi nem így tanultuk, de ez a mi bajunk és csak az vigasztal bennünket, hogy ez már aranykorszak ahhoz az időhöz képest, amikor — egy vármegye nemzeti ellenállást is proklamált — a népoktatás, a betűvetés megtanulása tekintetű alkotmánysértésnek. Szerencsére akkor nem volt Zselenskink, — Isten, ki Lengyelhont oly sokáig védte — különben úgy megmentették volna az alkotmányt, hogy még ma se volna iskola Magyarországon és se a szerb marhára, se az argentinai ökörré nem volna szükség.

MILYEN FURCSA, amikor az ember épp onnan hall szép, bölcs, cselekvő és apostolos dolgokat, ahonnan tényleg hallani kell. Mi már annyira hozzászoktunk ahhoz, hogy minden az anti-ja annak, aminek tervezték és mindenki csak egészen véletlenül került oda, ahol van, hogy szinte megütődünk és riadt, kinyílt szemekkel bámultunk a műgyetem felé, ahonnan akkora mennykövek zuhantak a »vezető« társadalomra, hogy a honfiak siettek az elhallgatás villámhárítója alá menekülni. Az új rektor — nem nagyon ismerik, a tudomány megőrizte a nevét attól, hogy a sajtóban kopják s a politikai arénán devalválódják — megnyitóbeszédet tartott; ez persze máskor is megtörtént, a novum az, hogy ezuttal pont az ellenkezőjét hallottuk annak, amit hasonló alkalmakkor mondani szoktak: hogy mi eigentlich egy Kánaánban élünk, hogy a magyar kultúra a kultúra ormain

Krónika II.

Czigányok.

— szept. 29.

lépked, hogy Magyarország a szabadság klasszikus földje, hogy itt egyformán boldogulhat gazdag és szegény s a többi, s a többi. Ebből — mondom — semmit se hallottunk; de hallottuk azt, hogy itt határsorompókat állítanak a betű elé, akkorra vámokkal, amekkorák alatt szétroppan a szegényebb ifjuság. Hogy itt a gazdag előtt akkor is megnyílik az érvényesülés. százábarlangja, ha notórius számár és a szegény előtt akkor is bezárul, ha egetverő zseni; hogy itt egy nemzeti színű frázis többet nyom, mint egy mázsás tudás és a hidak, gépek, vasutak, vízi utak dolgát azok intézik, akik szabályszerűen leszigorlatoztak a közjogból és perrendtartásból... Hiszen jó, jó: ezek nem új dolgok és a legkisebb pénztári jakobinus száján is triviálissá fakultak. De rektori szájából nem hallottuk még — és ez az, ami újszerűvé, fontossá, jelentőségtejjessé teszi a dolgot: az, hogy onnan mondják mindezt, ahonnan mondani kell. Mert a rektornak még mindig jobban áll, ha úgy beszél, mint egy jakobinus, mint egy jakobinusnak, ha úgy beszél, mint egy rektor. C'est ça.

BESZÉLGETÉS A KEGYETLEN EFFENDIVEL.

ÉN : Mi a véleménye tanár urnak a tripoliszi kérdéstről?

Ő : Ki kell irtani az izlámot! Agyon kell verni őket a saját fészükben. Mi kulturnép agyon fogjuk taposni őket.

ÉN : Hajdanában a vendégszeretetüket méltóztatott élvezni.

Ő : A vízbe kell fojtani őket egytől-egyig.

ÉN : Ön szerint rokonságban vagyunk velük, — a törökökkel.

Ő : Agyon kell bunkózni őket! Egy nép, mely oly tisztátalan, hogy még disznóhúst sem eszik!

ÉN : A jelenlegi állapotokról tetszett valami értesítést kapni török barátaitól?

Ő : Nem kaptam semmit!... Nincsenek török barátaim.

ÉN : De voltak?

Ő : Igen. A szegény Abdul Hamid. Ő kulturember volt; ő tudta, mivel tartozik egy igazi fejedelem a kulturának.

ÉN : Zsarnok módra leölette, lemészárolta alattvalóit...

Ő : Pardon, — ön a török szakértő, vagy én?

ÉN : Én is pardont kérek. Ha az egész izlámot agyonverik, abban az esetben mit ér ön velem, ha török szakértő?

Ő : Amióta alkotmányos élet folyik Sztambulban, amióta ezek az ifjutörökök modern szellemben kívánják reformálni az országot, azóta gyűlölöm őket. Ki kell irtani az egész fajt!... És ki is fogom irtani őket! Majd vakarni fogják magukat.

ÉN : Kérem, tanár ur, a nőknek adjon kegyelmet!...

Ő : Nem!... Levágom őket egy szál!... Jaj nekik, mert dühös vagyok! És ha az olaszok a háromezermillióból életben hagynak egy pár milliót, azokat majd én veszem a kezembe. Mert én rettenetes vagyok haragomban! Früstökre megeszem őket!...

ÉN : Ha majd kap valami értesítést Sztambulból a helyzetét illetőleg, lesz szíves szolgálját értesíteni.

Ő : Fiam, nem kapok én onnan!...

ÉN : Többé nem szándékszik közérjük menni?

Ő : Hogyne! Hogy jól megverjenek. Isten önnel, uram!

ÉN : A gyermekeknek sem fog megkegyelmezni?

Ő : Nem! Nem! Nem!

Maximus.

Igen! Tudom hol eredtem!

Izzó lángként telhetetlen

Lobogással égek el.

Kigyullad, amirez nyulok,

Hamu, mitől elfordulok:

Láng vagyok, higgyétek el!

Nietzsche.

Egy jónevű cigányprimás félszázad óta simogatja a hegedűt: tisztelőinek, barátainak kedves alkalom rá, hogy megjubilálják az öreg Banda Marczit. Czigányjubileum: ez új szó, s mintegy előkelőbb stációt jelentene a kóbor népfaj szellemi történetében. Igazság szerint azonban a jubiléum épp oly mozdulatlan és az időt nem ismerő fogalom kifejezője, mint a Csokonai toponári cigányai, vagy Bihari, Boka, Fátyol, akik ma épp úgy élhetnének, mint száz év előtt, s száz év után ugyanazt a gondolatképzetet jelentik, ugyanazt a szellemi szerepkört töltenék be, mint ma. Nincs náczió, amely konzervatívabb lenne, mint a cigány, amely csöknyösebben hü lenne a tradícióihoz, a tudatlanságához, a kóborlási vágyához, a cigányságához. Banda Marczit is csak a környezet tette jubiléumává, a körötte élő világ nyomta rá a pecsétjét, gondolkodását, mondjuk, a szeretetét is. A cigányjubileum nem jelent tehát a fáraók történetében fordulatot, társadalmi emelkedést, a korhoz való simulást, legföljebb ha egy kis üzleti konzessziót, amely a pillanathoz csatlakozik s azzal együtt vész is el.

De nem Banda Marcziról akarunk írni, hanem fajrokonairól, testvéreiről, a cigány nemzetségről általában; oly témáról, amely eddig a croquis-k birodalmában, az adomatárakban bukkant föl, de megérdemli, hogy, legalább egy percze, illő komolysággal tegyük az íróasztalunk párkányára. A cigányságnak megvannak a maga benső érdekes nézőpontjai, s ami ennél több, India szétszóródott lakosai kapcsolatot adnak a magyarsághoz, a művészethez, sőt az egész világhoz. Ahol összekötő eret találunk mindannyiunk vérkeringéséhez, megállhatunk egy pillanatra, s megvizsgálhatjuk, milyen atomok keringenek ez artériában.

Ha a multhoz való ragaszkodás, a multban való élés, a családi folytonosság arisztokráciát jelent, akkor a cigányokat a leggőgösebb oligarchák mellé állíthatjuk, s ez esetben a jelzett érben kék vér fog csörögni. Tessék körülnézni a világon és kikeresni még egy népfajt, amely jobban tud elzárkózni a jelentől, amely kisebb mértékben kívánja meg az asszimilációt, amely hivebben őrzi apái emlékét és hitbizományát: a hegedűt, mint a cigány. Ha valahol, akkor náluk jelent a mult jelent s a jelen jövőt, és mind a három fogalom egyugyanazon proccesszust. És tessék embereket mutatni, akik kevesebbet köszönhetnek a születésüknek, a hágyományaiknak, akik kevésbé engedelmessékednek a szellemi áramlatoknak, a bölcsészeti elveknek, a liberálistikusnak, a szociológiának, a tiszta ész argumentumainak, mint a cigányok, akiken egytől-egyig megtörnek az 1790/91-iki, az 1848-iki, az 1867-iki törvénykönyvek és a rajtuk kialakuló társadalmi fogalmak. Sovány, hajlékony alakjuk kibujik a mai emberiség rendszertanából és makacsul, mint a mocsárba került

bivaly, ragaszkodik az őállapothoz, az istenadta helyzethez, a sors rendje által előirt formákhoz.

Aki elhiszi, hogy ez így van, egyúttal aláírja azt is, hogy az arisztokratizmust nem annak keresztmetszete, hanem a magunk fölfogása szerint konstruáltuk, külsőségeit belső értékeknek nézzük és szimptomáikat betegségnek tekintettük. Nem: maradiság, a multban való élés, az elkülönözöttség magában véve még nem jelenthet arisztokráciát, különben 36-ik Rác Laczi az aranygyapjasságra tarthatna számot. Az igazi arisztokráciának más főalkotó eleme kell hogy legyen és pedig tisztességes meggyőződés, a multnak megbecsülése, szeretete, a hit, hogy egyszer megszerzett tulajdonságok nem vesznek el a természetben, az önértet, hogy egy nemes tett elfelejtet száz gyöngét, a tudat, hogy összefüggünk apáinkkal s azok sejtjeit hordozzuk tovább. Ez önző és kicsit ingatag meggyőződés, de természetes gondolon helyezkedik el, így talán tiszteletet, legalább is jóindulatot érdemel. Az arisztokratizmus ilyen szellemi fölfogása nem más, mint a világ evolúcióiban való megbízás, a kristályosodás elismerése és a mendeli domináns vagy reczesszív szabályok alkalmazása. Ha a jó csakugyan reczesszív tulajdonság, amely egyszer erőre kapván, többé sémmitféle hibridformából sem rekeszthető ki, akkor az arisztokratizmus mint dogma igazolást talált és éppen oly jogosult kiindulópont az emberiség megértésére, mint a darvinizmus, vagy a spencerizmus, vagy a pragmatizmus. Szóval, mint egyenlet az arisztokrácia kifogástalan, s legfőbb arról lehet szó, hogy az α -kat és β -ket megfelelő módon helyettesítsük. Végeredményben azonban az α és a β nem betűk, hanem élő személyek s a zászlóurnak, a főrendnek az élethez, annak fejlődéséhez éppen annyi joga van, mint Bokányinak vagy Marxnak, vagy jómagamnak.

A másik nézőpont, amelyet a cigányság elénk állit, a rousseui iskola likvidációja. Vissza a természethez; mondja a Contrat social írója, s új kalap alá akarja fogni a nagy mindenséget. Bizonyos: ha a természetet a modern emberiség tervrajzának tekintjük, logikus, sőt istenfélő mesgyéken járunk, megbízható és olcsó utmutatót adunk kortársainknak. Rousseau azonban elábrándozva siklik el fölötte, hogy a XVIII-ik század természete már az ember képére alkotott természet volt, hogy akkor már Linné megteremtette a rendszertant, Copernicus és Galilei rég meghaltak, a kémia lerugta gyerekczipőit, Newton megalkotta elméleteit s hogy száz és száz tudós egymásután bukkan rá, hogy a természet törvényei azonosak az emberek, azonosak a földi lét, a matézis és a lélek általános törvényeivel. A természet, hogy így mondjam, Rousseau idejében már meg volt fejtve és tudni kellett, hogy a legkisebb szunyog végeredményben azonos lény a földön a gáncs nélküli Bayardóval, a tenger legmélyén járó rák ugyanazon dróton tánczol, mint a világűr legfelső polczán álló csillagképlet. A természet szelleme Rousseau előtt kibontakozott volt a fák sűrűségéből, a páfrányok átlátzó lombzataiból; az utolsó törpéfenyő analizálva áll

előttünk. Ha tehát a kitünő Emile erdőre és mezőre utalt bennünket, némi csalódást szerzett, mert ott is ugyanazokkal a szabályokkal találkoztunk, mint az iskolában, ugyanazokra a végokokra bukkanunk, mint ahová elméleteink előzetesen, könnyebben és meggyőzőbben már elvezettek.

A gondolkodó embernek tehát a nagy mindenség, a rája kényszerített természet nem adhatott ujat, legfőbb tetszetősebbet és frissebbet; a gondolatvájáló embernek pedig éppen oly hétpecsétes könyv marad, mint János jelenései, vagy Herbert Spencer szintetikus bölcsészete. Okfejtés, vizsgálódás, meggyőződés és tudni-vágyás nélkül a tölgyek néma sziklatömbök és a sziklatömbök hallgatag tölgyek maradnak. Hogy az a nép, amely szellemi lámpások nélkül bocsájtkozik belé a rengetegbe, hová jut, éppen a cigányság mutatja. Logika, hit, betű nélkül az őskori állapot, az erdő és a mező mozdulatlanságot, elmaradottságot, lélektelenséget jelent s innét csak egy táncz lépés kell az ostobasághoz, a csökönységhez és a megdermedéshez. A földön, hiába, az okos ember az ur, az gyurja át az időt, az elemeket, a teret; az vezet s keresi meg az eszközöket, amelyekre a saját képét veri. És ha az eszközöket s azok céljait jól tudja fölhasználni, az a tulajdon ügyességét bizonyítja, nem az eszköz mindenhatóságát. Így domesztikalta a halandó a tigrist, az oroszánt, a ragályos betegségeket, a fizika és kémia szabályait, a mélység és magasság rejtelseit, így szelidítette meg a természetet is.

Még egy szempont, még egy föltételes megállóhely van a cigányság történetében, ahol pillanatig időzni szeretnénk. Ez a dolog művészi oldala. Sokan vannak, akik a cigányokban a magyar zene napszámait látják s a bankókon kívül babérlevelet is szeretnének a homlokukra ragasztani. Nos, nem akarok a magyar zene jelentőségéről, természetrajzáról, idegrendszeréről vitatkozni és nem akarom a cigányokat a mindnyájunknak közös és ingyenes szellemi uszodából kiszorítani. Elfogadom, hogy a cigányzene hangulatokat tud festeni, karaktereket tud visszatükrözni, sőt önmagából kialakítani, hogy összeköttetést tud találni az emberi lélek mélyebb kutforrásaival. Ez bizonyára művészet, mert nemes utánképzést jelent, ami szükséges tulajdonsága az ecsetnek, a tollnak, a vésőnek is.

Ha azonban azt nézzük, ez a bohém művészet mily viszonyban áll a másik féllal: a hallgatóval, kevésbé fogunk lelkesedni a zene napszámokaiért. Mert napszámok ők tényleg, sőt cselédkönyves napszámok, akiknek nincs más föladatuk, mint szórakoztatni a vagyonosabb embert, kitányérozni belőle a piczulákat és eltűnni, ha a meczénás sillerbort önt a nagybögőbe. Ime, a magyar műpártolás ősi és makacs formájában. Így mulattak a cigányokkal vitéz eleink, így mi magunk s így fognak utódaink. Ebből a gyökből fakad a magyar műpártolás többi variánsa is. Így kívánjuk meg az írótól, a festőtől, a színésztől, hogy a záróráig mulatasson, hogy beleilleszkedjen kávéházi környezetünkbe, a borgözbe és a hatos-rendszerbe, hogy írdeákok,

piktorok és komédiások legyenek, így áll a hallgató toronymagasságban az alkotó fölött s így veregeti meg a magyar közönség a magyar művész vállát. Így volt ez a jokulátorok idejében, így Gyöngyösi korszakában s így van, úgy látszik, még ma is: czigányok kellenek a meczénásnak, nem pedig gerinczes lények, akik nem tudják, mi a tényérozás és a homlokra ragasztott bankó.

Syrion.

Késő vendég.

A tó álmában mosolyog.
— Ezüstfolyón ezüsthajók:
A csillagok.

Késő vendéget sejtene:
Komorképi, vén órszemek
A zöld hegyek.

Bánatom jön, a bus zenész,
Hóna alá kapja fejét
És fütörész.

Forbáth Sándor.

Dr. Fejér Lipót.

A matematika, a számok tudománya beláthatatlan idők óta úgy van elhíresülve, mint a legszárazabb és legunalmasabb a tudományok között. Pedig a matematikának ez a régi rossz hírneve csupán balitéleten alapul és kétségtelenül olyan szerencsétlen, szorongatótt agyvelőknek a megállapítása, amelyekbe nem akart sehogy sem beleférni a kétszerkettő tudománya. Nem igaz az, hogy a matematika száraz és unalmas, a matematika a belemélyedő ember számára igen gyorsan nemhogy nem unalmassá, hanem egyenesen izgatóan érdekessé válik, tele van szépségekkel, amelyeknek a megeléje valóságos esztétikai gyönyört ad. Ez nem tréfa és nem túzás. Tanuságtétel rá az, hogy a zene is, a költészet is valóságosan csak alkalmazott matematika, — persze művész kezével alkalmazott matematika — sőt minden művészet technikai része elsősorban a számok rideg, de szent igazságain alapul. Egy-egy számtani probléma megoldása túzás nélkül mondva olyan gyönyörűség, mint amikor a költő megtalálja a rimet és a refrént, egy-egy nagy feladat kiderítése pedig, egy új képletnek a megalkotása azt a megnyugtató érzést szerzi, mint a dallam végén a tisztára összecsendülő harmónia. És abban sem kell hinni, hogy a matematikusok, az annyiszor kiszatirizált matheseos professzorok csakugyan olyan száraz és unalmas emberek, mint amilyeneknek mondják őket. Itt is éppen ellenkézően áll a dolog, mert az igazi matematikus, az a tudós, aki valami belső ihletből választotta magának ezt a tudó-

mányt, érdekes, sokszor izgatóan érdekes, sőt problematikus ember. Ilyen volt például Newton, aki szétdülés nélkül állt számításba a csillagok világával, amikor kiszámította a nehézkedés törvényét, de ha kocsira kellett ülnie, gyámoltalanul, félénken, szétdülve kapaszkodott bele a kocsi ülésének a karjába, ilyen volt Cardanus, ez a rettenetes tragédiájú ember, aki azon az éjszakán, amely megelőzte a gyilkosság miatt felakasztott fiának az utolsó hajnalát, a saját fogával marcangolta le a két karjáról a húst és közben olyan problémákat számított, amelyek új, helyesebben addig még ismeretlen igazságokat adtak a matematikának. Ilyen volt azután a két Bolyai is, akik megdöntötték az euklidesi matematikát, de akik közül a fiú szerelmes lett a saját anyjába és kihívta érte párbajra az édesapját. Nem igaz tehát, hogy romantika, művészet távol volna a számok tudományától és nem igaz, hogy a matematikusok unalmas emberek. Talán más példára már nem is kell hivatkozni itt most, mint a Rados Gusztávéra, akinek az évmegnyitó beszéde olyan klasszikusan szép. És ő mutatott rá arra is, hogy a magyar tudományosság, amit egyébként Poincaré is konstatált, exczellált mindig a matematikában. A két Bolyai, Hunyady, König Gyula, mind olyan nevek, amelyek az egész tudományos világ tiszteletét birják. És az ő lelki örökösük, az ő hivatott utódoknak bizonyult már idáig is az a fiatal professzor, Fejér Lipót dr., akit a kolozsvári egyetemről most neveztek ki a budapesti tudományegyetem matematikai tanszékére. A legnehezebb, legelvontabb, de legérdekesebb tudománynak hivatott művelője, tele lelkesedéssel a maga nagy tudomány szakmája iránt, rendelkezve óriási ismeretekkel s emellett valami egészen különös adománnyal — mert ehhez külön adomány kell — arra, hogy kitűnő professzor, elsőrendű előadó legyen. A mi egyetemünkre nézve nagy nyereség Fejér Lipót, aki egyetemi professzoraink elismert tudomány karában is be fogja tölteni a helyét, sőt, miután itt munkásságának nagyobb tér nyílik, kétségtelenül nemsokára újabb tiszteletet fog szerezni a magyar tudományosságának.

A pásztorfurulya.

Irta: ARTHUR SCHNITZLER. (3)

Órák hosszáig feküdt olykor künn a szabad mezőn, karját keresztbefonva a feje alatt, az ég szédítő kékségébe révesztve félignyitott szemét.

Arra lebbenő pillangók meg-meglegyintették homlokát, az erdő hűs lehellete csókolta szemehéját s haját s a világ minden zaja messze mélységekbe halt.

Egy reggelen, amikor Dionizia el akart menni hazulról, terhes felhők húzódtak az égre s komor némasággal kerültek az ormok fölé. Dionizia föl s alá járt az alacsony szobákban, föl s alá sétált az ajtó előtt s lelkét fájdalmas hangulat szállta meg.

Délben hozzá sem nyult az ételekhez, könyes szemmel ült az asztalnál s a szolgáló leánynak, aki ijedten

kérdezte, miért szomorkodik, egyetlen szóval sem felelt.

A leány beüzent a városba a grófnak, aki este, amikor egész napi tikkasztó hőség után végre jeges zápor paskolta végig a vidéket, épp oly váratlanul, amily kapóra is, megérkezett.

A fiatal grófnak határtalan volt a boldogsága, midőn belépvén a szobába, viszontláthatta Dioniziát, akiről azt hitte volt, hogy újra megbetegedett s aki, ime, ragyogó szemmel, ujjongó örömmel borult a nyakába.

De még derengő homályában ennek az éjnek, amelyben odaadta magát, kijelentette Dionizia, hogy ez első és utolsó ilyen éje volt.

A gróf, a szerelmes mámorában megriasztott férfi, hirtelen ébredő féltékeny kíváncsiságával követelt magyarázatot.

Dionizia erre leküzdhetetlen vágyat érezvén, hogy kedvesét meggyötörje, elmondta, hogy egyszerre csak úgy rémlett neki most, mintha ama rémes éjszakán, ott a bástyásfalakkal övezett város kapuja előtt, amikor a láz bódultsága vett már erőt rajta, borzadva, de védtelenül nemcsak egy fölkelő társának, de soknak adta volna kényére magát. Lehetségesnek mondta ugyan, hogy mindezt csak álmodta s ez a rémes álom most emlékezetében elviselhetetlen valóság gyanánt kinozza őt.

A fiatal gróf kétségbeesett, a legszönyebb kétségbeesés közepett tobzódó gyönyörvágó fogta el, gyönyörtassága féktelen őrzöngössé fajult, úgy esküdözött, hogy mindjárt megöli kedvesét s végül mégis könyörögve kérte, hogy csak ne hagyja el, mert nélküle egész élete sivár és czéltalan.

Dionizia maradt.

És lelkét nemsokára oly meghittség töltötte el a gróf iránt, hogy összes hazugságait szégyelni kezdte, sőt szenvedett is miattuk s végül mind sürgetőbb vágy ösztökélte kedvese előtt élete igazi történetét föltárni; de hát attól való félelmében, hogy ennyire késői őszinteségével csak új bizalmatlankodást kelthetne, napról-napra halasztgatta a vallomást.

Egyszer aztán esős ősz napon lovas követ jött, jelentette, hogy az ország határán az ellenséges szomszéd állam hadserege mind fenyegetőbb magatartást tanusít s átadta a parancslevelet, amely szerint a grófnak huszonnégy óra alatt ezredének élére kell állnia.

Mihelyt a követ elvágatott, Dionizia a leghatározottabban kijelentette kedvesének, hogy semmi áron sem marad el tőle s megmásíthatatlan elhatározása, hogy követi férfiruhában mindenüvé.

A fiatal gróf boldog meghatottsággal eleinte mindenképpen lehetetlennek igyekezett feltüntetni e vakmerő terv kivitelét, de miután Dionizia esküvel fogadta, hogy a legrosszabb esetben az ő akarata ellenére, sőt akár a sereg legalantasabbjai között fogja őt és sorsát nyomon kísérni, a gróf még aznap elvitte őt magával a vadász-lakból a városba, kihallgatásra jelentkezett a fejedeleminél, aki egyébként régi jóakarója volt s annak döntése alá bocsátotta az ügyet.

A fejedelem, akinek szépséges ifju felesége volt s lobbanékony természete akár haragra, akár lelkesedésre igen könnyen gyult, azonfelül bármifajta különösség iránt rögtön a legleplezetlenebb érdeklődéssel szokott viseltetni, e kalandos, de egyben hősies terv ellen, amely elvégre ily mozgalmas időkben nem is kárhóztatható, nem élt ellenvetéssel s így megtörtént, hogy másnap reggel Dionizia harczy öltözetben s még csak nem is titkon, sőt inkább mindenek csodáló, részvételtjes tisztelete közepett indult kedvese oldalán a háboruba, a fölzaklatott országon át a határszélre, ahol hamarabb, mintsem sejtette, volna, hirtelen beleugratott egy ütkö-

zet izgalmába, amelynek veszedelmeire jóformán rá sem eszmélhetett s amelynek zürzavara megtépétt vérszín felhöként gomolygott fehér homloka, villogó karja körül.

A háboru véres változatossággal zajlott.

Dionizia híven kísérte kedvesét mind beljebb az ellenséges tartományba, ott pihent vele feldult, leperzselt földeken, trombiták riadó szavára vele vágatott csatáról csatára, élőle, mellőle egyre-másra döltek a harczosok s ő maga is halántékán megsebesülvén, napokig feküdt egy rozoga deszkasátorban s hallgatta gyötrelmes éjeken a haldokló sebesültek nyögéseit.

Hamarosan fölépült s nemsokára ráakadt kedvesére, akiről betegségének idején mi hirt sem kapott; döntő jelentőségű nap előestéjén akadt rá, midőn az szintén alig gyógyult sebhelylyel homlokán, de már új vakmerőségekre készen, megfogyatkozott csapatának élén a derék hadhoz csatlakozott.

Dionizia a hajnal szürkületében vele vágatott az ellenség hadsorai ellen, bele a legvadabb kavarodásba, veszélyből, dicsőségből vele egymértékben vette ki részét s úgy vitte vele a zászlót, amelyet együtt ejtettek zsákmányul, haza, a diadalmas táborba, boldogan.

Ez éjszakán, amely e győzelmes napra következett s amely sötét és tikkasztó volt, csillagtalán ég és sűrű szövési sátorponyva alatt, a háboru kezdete óta először pihent Dionizia megint szerelmes gyönyörben a fiatal gróf oldalán. Reggel aztán ismét mint harczos társak vonultak a csatatérre, ahol győzelemittas bajtársaik ujjongón üdvözölték őket.

Megnyugtató napfény öntötte el a síkot s odakinn a mezőn bólogó sisakforgók és csillogó kardhegyek között a fejedelem tündöklő közelsége volt érezhető.

Egyszerre csak, amikor mindenki a békekérő követéség érkezését várta, közelgő roham jólismert riadója harsant.

S az egyik domb mögül már föl is gomolygott a pörfelhő, amelyet az ellenség vert föl; kürtszó, sipszó hangzott s feketeparipás, eszeveszetten száguldó lovasok csapata ütött rajt a táboron.

Az annyira váratlanul megtámadottak mégis elég hamar álltak heves védekezésre készen, de csakhamar kiderült az is, hogy a támadás éppen csak egy csapat elszánt legény vakmerő vállalkozása, akik inkább, sem-hogy oly szégyenteljes békét kössenek, még egyszer, utolszor kockára tették életüket. Mivel azonban a többi csapat megtorpadt mögöttük, nemsokára eldőlt sorsuk, körbefogták őket s egy szálíg levágták.

Olcsón nem adták életüket. Azok között, akiket a szilaj, halálraszánt vagdalkozók porbadöntöttek, ott terült el a fiatal gróf is.

Dionizia a halott véres fejét a térdére pihentette s míg a tátongó sebből folyt-folyt a vér, fehér zászlók lebentek, lobogtak körül a dombokon, trombitaszó jelentette az ellenségeskedés megszűntét s mire a fiatal hős szemefénye megtört, Dionizia fülébe ujjongón hangzott a békekötés hire.

Az ő közelében azonban a lehangosabban, legboldogabban ujjongók szava is elakadt. A békének örvendzők köre tőle mind messzebb és messzebb hátrált.

Még a fejedelem is, déltájban arra ügetvén, csak tiszteletteljes távolságból köszöntötte a mozdulatlan, aki harczy öltözetben, de sisaktalanul ült ott egy helyben s kibomlott haját mint valami kékesfekete szemfedőt omlasztotta holt kedvesének arcza fölé.

Csak az est leszálltával állt föl; derékon átkarolta a drága tetemet s emberfölötti erővel ráemelte s rákötözte a paripájára. Aztán fölkapott a maga lovára, megsarkantyuzta, mire a másik, a nyeregben holt urát

hordozva, mint már megszokta volt, szépen veletartott; s így nyargalt a különös lovaspár némán és a borzadó ámulattal báméskodó hadtól félrevonulva végig a legyőzött ellenség országán hazafelé.

Mikor Dionizia megpillantotta városuk tornyait, az erdei vadászlat felé vezető jól ismert ösvényre terelte paripáját. A kis ház tárt ajtóval várta őket, de elhagyottan, pusztán.

Dionizia leugrott lováról, leoldotta a másikról a halott bajtársat; sirt ásott neki, belefektette kedvesét kardostól, pánczélostól, sisakostól és a földet föléje hantolta.

Csak miután e munkát elvégezte, vetette le vértjét, harczy öltözetét s pihenőre dőlven, mély álomba merült s úgy aludt teljes három nap, három éjszaka.

Mikor aztán fölébredt, ott állt fejénél a fiatal gróf édesanyja, szótlánul, könytelenül s megcsókolta a kezét, amely fiának sírját megásta volt.

VI.

Az ősz tovaviharzott, a tél tovaillant.

Dionizia tudta, hogy amaz utolsó harcz előtti éjszaka óta szíve alatt új élet ébredsz s úgy érezte, hogy holt kedveséhez épp úgy, mint az élethez új és reményteljes kötelékek fűzik.

Tavaszzal fia született s mikor az először itta emlőjének italát, Dionizia arcán is megjelent az első mosoly.

A holt hős árvájának bölcsőjébe dus ajándékok érkeztek, a gróf édesanyja, többi rokona, sőt maga a fejedelem is lerótták adójukat.

Mikor Dionizia fölkelte ágyából, úgy érezte, mintha nagy idő múltán újra fehérbe kellene öltöznie s mint illatos köntösének világos, lebbenő redői, oly üdén s üdítőn folyta körül a virágbontó tavasz hangulata.

Feje fölött, amely annyi emléket s annyi feledést rejtett, temetett magába, új, élettelijs kikeletnek termékeny jövője lebegett.

Még nem dőlt bele az élet árjába, de örömmel nézte, látta, mint dagad az mind közelebb hozzá.

Valami ünnepélyen, amelyet a környék népe rendezett, neki is részt kellett vennie.

Erdeklődéssel nézte a tánczot, amelyet az erdei tisztáson roptak.

A hős özvegyét, aki maga is hős volt, eleinte csak tiszteletteljes távolból bámulta a nép.

De csakhamar elérkezett az ideje annak is, hogy fogadnia kellett az ország fiatalságának hódolatát s észrevéhetette, hogy titokzatos származásának földritetlensége is aranyfényt sugárzó koszoruként övezi homlokát.

Tél elején az elhunyt gróf kastélyába költözött. Mindenki úgy vélte, hogy jogos, természetes tulajdona az.

Ott aztán, eleinte csak anyai kötelességeit teljesítve, egészen visszavonultan élt, egészen csöndesen.

Végül azonban megnyíltak a kastély szárnyasajtói, eleinte csak a grófi rokonság látogatásainak, később a család jóbarátainak s távolabbi ismerőseinek is; nemsokára pedig alig akadt már akár születés, akár érdem révén kiváló személyiség az országban, aki hódolatát s szeretetét e csodálatosan magasztos érdekességű nő iránt ki ne fejezte volna még.

Hogy maga a fejedelem is megjelent a kastélyban, azon senki sem csodálkozott.

S Dionizia rejtelmes bűbája annyira hatott rá, hogy eljött megint. A fejedelmi hatalom csilláma fiatalos szeméből gyujtón villant a nő új életkedvre ébredő érkeibe s ebből a női érzelmvilágból valami hallatlanul

kiváltságos sorsnak büszke tudata áradt át vérebe bűvös-álomszerűen.

S kettőjük vágyának semmiféle meggondolás, ami alantasabb sorsukat feszélyezhetné, utjába nem állt. A fejedelem megfedekezve hitveséről, mámorosan ajándékozta meg izzó szerelmével Dioniziát.

Eleinte ezt a fordulatot is mind a közvetlen környezet, mind az ország népe minden ellenkezés, minden rossz értelmezés nélkül fogadta, sőt itt-ott és nemcsak hizelgők és udvaroncok körében úgy tekintették, mint megengedhető és természetes viszonyt.

Az első, aki megütközve, de némán elfordult a pártól, az elhunyt gróf édesanyja volt. Néhányan a rokonok közül követték példáját s kerülték Dioniziát.

A fejedelemnő szűkebb környezete csak aztán kezdett neheztelni, ám maga a fejedelemnő az ura és az idegen nő egymáshoz való vonatkozását még akkor sem tekintette barátságos viszonytál egyébnek.

De amint megtudta a valót, lelke mélyéig sértette, ám egyetlen zokszó nélkül, elzárkózott az ura elől, aki attól fogva szinte szándékosan és büszkén, az egész világ láttára üzte szerelmes kedvtelését Dioniziával.

Nem engedte, hogy tovább is a gróftól örökölt kastélyában lakják s a város közelében egyik fejedelmi birtokát bocsátotta rendelkezésére.

Dionizianak e székhelyén fogadta minisztereit és a követségeket is; az ország és nép sorsát intéző államtanács is ott ülésezett és e tanácskozásban Dionizia is résztvett, szava, véleménye csakhamar döntő befolyású volt.

S miután mindazok, akik a trónhoz közel álltak, meghajoltak akarata előtt s mindazt, amit a fejedelem az ő hatása alatt jónak látott, elismerték, — már önmaga is az ország igazi fejedelemasszonyának tekinthette volna magát, ha olykor kirándulásain, sétakocsizásain mindgyakrabban észre nem kellett volna vennie, hogy az emberek nem igen akarják észrevenni, sőt szándékosan hátat is fordítanak neki.

Eleinte föl sem vette. Mosolygott rajta, mint irigységén, dőreségén a törpelelkűségnek; nemsokára azonban boszantani kezdte a dolog, haragra lobbant s e harag napról-napra nőtt, egyszer pedig aztán, hogy a nemesség egyik ifju tagja, aki az elhagyott fejedelemasszony pártján volt, ellovagolván Dionizia mellett, gunyos ajkbiggyesztéssel pillantott föl rá, a fejedelem kedvesére, elhagyta béketűrése és lovaglőstorával végigvágott arcán.

Midőn pedig a fiatal lovag valami rettentő gyalázó szót kiáltott rá, Dionizia elfogatta s aztán nagy rábeszélésbe került, hogy a dühre gyult fejedelem a meggondolatlan ifjunak elengedje a halálos büntetését.

Ámde ez az eset a két pártnak eddig titokban elmergesedett gyűlöletét nyílt és hangos ellenségeskedéssé pattantotta ki.

Dionizianak buzgón besugták mindazt, amit nép körében, a nemesség összejövetelein s különösen a fejedelemnő közvetlen környezetében beszéltek felőle.

Ő, aki nemrégiben még rejtélyes idegen, sőt talán isteni küldetésű jövevény hírében állt, sokak szemében ma már csak kalandornő és czéda volt.

Egyelőre nagyobb veszély még nem fenyegette, mert hiszen a fejedelem hivebben, szenvedélyesebben ragaskodott hozzá, mint valaha. Sőt daczolva az egyre növekvő ellenszenvvel, kéretlenül is kiterjesztette kedvesének hatalmát befolyását minden irányban, csodás pompával környékezte, herczegi czimmal ajándékozta meg öt éves fiacskáját s a gyermek mellére olyan rendjelet tűzött, amely eddig csak a fejedelmi család tagjait illette meg.

Minden vigyázatlan nyilatkozat, minden gyanus taglejtés, amely Dionizia ellen irányadónak tűnhetett föl, a legszigorubb megtorlást vonta maga után.

Dioniziának immár eszébe sem jutott, hogy akár alantasak, akár főrangúak számára, akik az ő dicsősége ellen véteni mertek, kegyelmet kérjen.

Ha végigkocsizott a városon, hat fekete ló vontatta aranyos hintójában, amelynek előtte és utána lovas-kiséret vágatott, kiérezhette az ujjongásból, amely az utcák során fogadta, mily erőszakolt, hamis hangok ütköznek ki abból, s érezte, hogy nem környezi már tisztelet, hanem csak iszonyodás, félelem és gyűlölet setteng körülötte.

(Vége következik.)

Saison.

Egy szinpadi szerző levele a premiér előtt.

— szept. 29.

Kedves Maitre Jacques,

Régtől fogva figyelemmel kísérem saison-cikkeit, melyek mindig mély csodálattal töltötték el valómat annál a szakavatottságnál és jártasságnál fogva, mely bennük a legkülönbözőbb téren megnyilatkozik. Bámulom stílusának preczizitását és főképp. azt a komolyságot, melylyel a saison aktualitásaiba belemerül és eltekintve attól, hogy legközelebb bemutatóra kerül »A kutya Hatsek«-je című bohózatom, mint egy ember hajlok meg az Ön nagysága — az Ön érdemei — az Ön mély tudása — az Ön brilliáns írói volta és istenadta komolysága előtt. Eltekintve attól hogy legközelebb bemutatják »A kutya Hatsekje« című szerény műve- met, utánam Önt tartom a világ legbájosabb szomoru emberének és ennél fogva nem tudok Önnél méltóbb férfit, akinek keblén elsírhassam egy először színre kerülő szerző keserveit.

Talán olvasta a kommunikékben, hogy bohózatom már a szinpadi próbákon szenzációt keltett nagyszerűségével és hogy maga a színházigazgató kijelentette, hogy ennél jobb darabot nem látott, nem hallott, nem olvasott. Nem kell tehát feláldoznom szerénységemet azzal, hogy önmagam dicsérjem darabom kvalitásait, mert a szinigazgató kijelentése, a kommunikék dicsőhimnuszai szebben beszélnek minden önmagasztalásnál. Azt hinné ezek után az ember, hogy elhalmozva dicséretekkel, bizsergető és szép izgalmakkal, én — a szerző — vagyok a legboldogabb polgára ennek az országnak. Lehet, hogy az vagyok; lehet, hogy nem vagyok! Őszintén megvallva, nem vagyok tisztában lelkiállapotommal. Itéljen Ön!...

A családom és ezer ismerősöm mostanában az én nevemet hordozza szét, mint valami ragály csiráját, az összes társaságokban, ahol megfordul. Én vagyok a napok hőse, a család büszkesége és mivelhogy nevem Mautner, én vagyok e név diadala. A Goldfinger néni, akitől valami örökönivalója van családomnak, mostanában minden áldott nap látni akar, hogy órákig elbeszélgessem velem a bekövetkezendő premiér-est

biztos sikeréről. Ettől a sikertől teszi függővé azt az ellátározását, hogy rólam hősegesebben gondoskodjék testamentumában, mint a család többi és tehetségte- len tagjairól.

— De figyelmeztetek, hogy a legjobb páholyt nekem juttasd, fiam — mondja minden áldott nap. — Közel legyen a szinpadhoz, inkább a napos oldalon, tekintettel ötven év óta duló tüdővészemre.

A néni, éppugy mint az összes családtagok, meg vannak róla győződve, hogy a szerző ingyen kapja a premiéren a páholyokat, ennél fogva mindenki akar magának egy páholyt; és ha már nem páholyt, legalább az első sorban lévő helyekből néhányat. Hiába erősí- getem a való tényt, hogy a szerző semmit sem kap a premiéren, sem páholyt, sem zsöllyét, hogy tantiém- ről ne is beszéljek, egy mindent elintéző kételkedő mo- soly a válasz.

— Erről ne is beszéljünk, fiam, ezt mi jobban tud- juk — mondják ők. — És légy szives idejekorán hoz- zám juttatni a jegyet. Ezzel tartozol önmagadnak, a sikerednek és a családod dicsőségének!

Csakugyan, most már tartozom, ha nem is a dicső- ségnek, de azoknak a derék uriembereknek, akik tekin- tettel a bekövetkezendő nagy eseményekre, áldásos úrszorájukban kegyeskedtek részesíteni engem. Közben gyönyörűen haladnak bohózatom próbái, valamint a szabónői is, amelyek kedves feleségem, sógorasszo- nyom, ipamasszonyom, napamasszonyom testére szo- ritkoznak. És most derül ki, mennyire elfogult voltam akkor, amikor azt hittem, hogy darabom főszerepét a primadonna testére szabtam. Mert a végzet ugy dön- tött, hogy az összes szerepeket, az egész darabot, ked- ves feleségem, ipamasszonyom és napamuram testére szabjam. Nem beszélve a saját magam testéről, amely háromszáz korona sulyánál fogva emelendi tekintélye- met a premiéren és csorbitja egy derék szabómester tekintélyét, amely eddigi hitelképességében fejeződött ki.

A gyerekek dupla hetipénzt kapnak és mindennap külön díjat, új irkát és czeruzát.

— A papa ugy is gazdag lesz, mért ne adjon? — mondják a kis ártatlanok.

Ártatlanok alatt nem a gyerekeimet értem ezuttal, hanem azokat a kis statisztanőket, akik bohózatom- ban az apródokat játszzák. És adok nekik, mert muszáj! Ha nem adnék nekik, bizonyára kedvetlenül játszanák bohózatomban az apródokat és ezzel ártanának a biz- tos sikernek.

Gyerekeim — ezalatt nem a statisztahölgyeket értem, hanem a gyermekeimet — gondoskodnak arról, hogy már előre megvegyem nekik az ajándékokat, melyek megilletik őket a premiér napján.

— Papa! — mondogatják (nem a gyerekeim, hanem a művésznők) — ha azt akarod, hogy feltétlen siker legyen, gondoskodjál virágokról. Ugy a magad, mint a mi részünkre. Ezzel tartozol.

— A virágárusboltban — gondolom magamban. Kedves Maitre Jacques! Mindezeket csak azért írom meg Önnök, hogy lássa, mennyire nem csupa

gyönyörűség egy szerző élete a premiér előtt. Nagyon is korán sulyosodik rám a siker felelőssége. Ha végigmegyek az utcákon, arra kell gondolnom, hogy az emberek, akik most hidegen vonulnak el mellettem, közömbösen tekintve végig rajtam, nemsokára suttozva fognak mutogatni társaiknak és mosolyogni fognak rám, mint nagy ismerősükre a szinpadai lámpák világából. Mindez természetesen nem hagy hidegen engem és az ezzel járó kötelességnek a tudata fokozza lelkemben a tudatos szerénységet. Már most duplán szerénynek kell lennem mindenkivel szemben. Elvégre »A kutya Hatsekje« szerzője obligációban van közönségével szemben.

Egyelőre még csak a sajtótól félek. Hisz Ön tudja legjobban, aki befolyásos tagja a sajtónak és eltekintve közlekedő premiéremtől, a világ legbájosabb csevegője, mennyit árthat a nyomtatott betű, a kritika egy kezdő szerző művének. És épp ezért, mert a sajtó munkásai bizonyára rossz néven veszik a hazai írótól az ő sikerét, írom meg Önnek, mennyire nem csupa édes tej a szerző élete. Higgye el uram, nem minden papsajt. Tantiémjeimet előre elvitték a szabók és virágárosok; mi marad tehát nekem? Az erkölcsi siker. Kérem tehát Önt, kedves mester, aki olyan finom csevegő, támogasson engem barátainál, a kritikusoknál és szóljon néhány jó szót az érdekeimben.

Maradtam az Ön

Mautner.

Ezt a hozzám intézett levelet teljes terjedelmében közöltem olvasóimmal és kritikustársaimmal. Sajnos, a szerző érdekében mit sem tehettem, mert a tegnapi kitűzött premiér a próbákön kiderült hiányosságok miatt örökre elmaradt.

Maitre Jacques.

INNEN-ONNAN.

24. **Ünnepnapok.** Áldott pirosbetűs napjai a kalendáriumnak, nagy veszélyben forogtak a héten. Rómában úgy találták, hogy már tulságosan sok a régi ünnep s az eljövendő újabbak számára kevés lesz a 365 nap. Kifogynak az esztendőből a hétköznapiak. De Magyarország elkerülte a veszélyt s marad minden a régiben. Pedig valahogy úgy van az ünnepekkel az ember, hogy néha nem is bánná, ha elmaradnának, mert együttjárnak a holt unalommal. Kivált Pesten, ahol a sok gépemberre olyan béna fásultsággal telepedik rá az unalom, mint az álló óra kerekére a por. Pesten nem tudnak igazán ünnepelni, egyszerűen eltűrik az ünnepeket. Nézzük csak végig azt a rengeteg egyformán unott arcot vasárnap délután, a kávéházak rácsai mögött. Mindenkinek a szemében ott ül a kérdés: mit csináljak? Mert csinálni kell valamit mindig. És ez a néma kérdés csakugy jellemzi a huszadik századot, mint a repülőgépet. A pihenésnek nincs itt napja, csak az unalomnak, mert a lázra csak spleen következhet. És bár egy-egy kétségbeesztő vasárnap délutánon mi is epekedve várjuk a jó, egyszerű, komisz hétköznapot, azért most mégis megjedünk egy kicsit. Mert mindig nehezünkre esik valamiről lemondani, ami a mienk, még ha meg is untuk már. S egyszerre a munkaszünet áldásos volta jutott eszünkbe, mikor arról esett szó, hogy lecsipnek a pirosbetűs napokból. Az aranykor néhány

ittfelejtett napjának láttuk egy pillanatra a sokszor szidott ünnepnapokat, amikor most újra visszafakultak régi egyforma-ságukba. Mert az ember ha már nem félti a szeretőjét, nem is szerelmes beléje.

* * *

5. **A kultura nevében.** Az Aetna háborog és Szicília hithű katolikusai a fészületet állítják torlaszul a hőmpölygő láva elé. A fészülettől várják, hogy megállítja a lávafolyamot, mely pusztulással fenyegeti a szigetet. Kalábriában a kolera pusztit és Kalábria lakói kaszákkal támadnak az orvosokra, akik fertőtlenítőszerrel sietnek a kolerától megfertőzött nép segítségére. Lemészárolják a doktorokat, mert a doktorok hozzák és terjesztik a kolerát. Nápolyban, Rómában a nép megostromolja a hatóságot, amiért a koleraveszedelem korlátozására becsukatta a templomokat. Mindez Olaszországban történik, még pedig az Ur 1911-ik esztendejében. És ugyanez az Olaszország ma ultimátumot küld Törökországnak. Ultimátumot, melyben megüzeni Törökországnak, hogy a kultura nevében okkupálni fogja Tripoliszt. Az ultimátum nagy-szerűen hangzik. Csak azt nem értjük, hogy miért megy Olaszország ilyen messzire, ha szükségét érzi a kultura terjesztésének.

* * *

> **Ábrahám mint Ádám.** Kuyper Ábrahám, akiről e kaland szól, még nemrégiben miniszterelnöke volt Hollandiának. Kormányzatát az erkölcs jellemzi, mert ez az öreg hollandus egész sorozat olyan törvényt alkotott, amely mind az erkölcsöket védelmezi és a szeméremért harcol. És Kuyper nem volt netán politikai hipokritája a szüziességnek, nem, ő annyira szigorúan vette az erkölcsöt, — amelyet pedig rendszeren csak mástól szoktunk megkövetelni — hogy a leányainak még udvari bálakon sem engedményezte a décolletage-t. Igazi öreg puritán hollandus ez a Kuyper. De hogy nemrég megbukott, vagyis inkább a kora miatt nyugalomba vonult, most utazgatással tölti az életét és nem jó a puritánnak utazni, mert uton utoléri a fátum. Kuyper utazgatása közben a szomszédos Belgium fővárosába, Brüsszelbe is eljutott, itt a legelőkelőbb szállóban szállt meg és belépett ugyan mint Ábrahám a szállóba, de csakhamar mint Ádámot — huzták ki belőle. Mert Kuyper, a szemérem öregapja, az erények ukapja egy reggel homlokig meztelán és talpig hajadonfótt jelent meg a szobája ablakában. No, ha csak erkölcs kell, erkölcsös a brüsszeli rendőrség is és a nagy botrány hallátára ventre á terre szaladt a szálló felé, robogott fel a lépcsőn és törte rá az Ádammá vedlett Ábrahámra az ajtót. Nincs megírva, de lélektani bizonyosság, hogy leszamarazták, lévénmalacozták, leszégyeljemagatózták. És Kuyper, a fűgefá nélkül való, csak dadogva bírta elreszketni a vaczogó mentességét: neki az orvosa minden reggelre félórai levegőkurát rendelt és ezt neki úgy kell elvégezni, hogy még a harisnyakötőjét sem szabad a lábán tartani, úgy kell oda állania az ablakhoz a friss levegőre. A brüsszeli rendőrség enyhítő körülménynek elfogadta ugyan ezt a mentegetőzést, de azért mégis kénytelen volt — horrendum dictu — közszemérem ellen való kihágásért és közbotrányokozásért elítélni Hollandia volt főerényelnökét. Kuyper fizetett, megvakarta a fejét és a dologból a tanulság, ez: vakard meg a legöregebb Ábrahámot, megjelenik Ádám.

* * *

24. **Az automobil.** A technika minden vivmánya egy-egy új élet megszületését jelzi, de hogy új halál is jár a nyomában, azt szomorúan illusztrálja a párisi automobilkatasztrófa. Már a halál is komplikáltabb formában jelentkezik, mintha csak

alkalmazkodnék a modern ember nem mondhatom: élet-, inkább halálzükségleteihez. Az automobil már nemcsak gázol vagy fölborul, hanem a Szajnába rohan utasaival. A vadállatok fogai között már nagyon kevesen pusztulnak el ott, ahol a kultúra megjelent, az élet hát gondoskodik más módon, hogy fiai tulságosan el ne szaporodjanak. Budapesten a szálfát czipelőt tót napszámost még csak egyszerűen agyongázolja a gépkocsi, Párisban már a hidról ugrik le. Mintha csak rejtett erők élnének a halott gépekben, amik lázadva törnek ki belőlük néhanap az emberi uralom ellen. A gép, az ember agyának, okoskodó, számító és kitaláló ravaszságának szülötte szétszakítja a féket és boszut áll alkotóján és elnyomóján. Ázsiában állatok testében tartózkodik a rossz lélek, Európának új legendát írhatna egy modern Buddha, amely arról szólna, hogy a gonoszok lelkei gépekben laknak, gépekben, amik rátámadnak és megölik istenüket, akinek agyából kipattantak.

* * *

Ö Az örök méces és az örök igazság. A Zucker üveg-raktárban hétszer pusztított a tűz. Ez az üvegraktár volt a Nagyemző-utca örök-mécesse s most kiderült róla, hogy a mécesest senkisé meggyújtotta meg. Magától gyulladt ez meg és magától égett. Így állapította ezt meg a bizonyítás és nekünk semmi okunk és semmi jogunk a bizonyítás eredményében kételkedni. De az ítéletet nem értjük. Rendjén van, hogy az összes vádlottakat felmentik, miután a vádat nem sikerült bizonyítani. De miért fordult a sors keze hirtelen Hammer Sámuel ellen? Ez a Hammer mint lány mene be az alkotmány-utca palotába, de mint lány onnan nem jöve ki. Sőt egyáltalában nem jöve ki a palotából. Ott tartották, mert hamisan vádaskodott. Azt vallotta, hogy a főnöke parancsára zuzta szét az üvegáru. A vallomást elfogadta a királyi ügyész, aki e vallomás alapján kérte Zucker elítélését. De a bíróság máshogyan határozott. Nem ítélte el Zuckert, mire a királyi ügyész rögtön vádat emelt Hammer ellen s a letartóztatását kérte. Öt perc előt még Hammer volt a királyi ügyész koronatanúja s öt perc múlva leütötte fejről a koronát. De hogyan értsük azt, hogy a királyi ügyész hirtelen hamis tanuskodással vádolja azt, akinek vallomása Zucker bűnösségét építette. Ha az ügyész meggyőződése volt az ítélet kihirdetése előtt, hogy Hammer igazat vall, nem lett volna szabad ezt a meggyőződését öt perc múlva sem feladni. Ha pedig az volt kezdettől fogva a meggyőződése, hogy Hammer hamisan vall, nem lett volna szabad e vallomás alapján Zucker bűnössége mellett szónokolni. Ha ügyészek így változtatják meggyőződésüket, ne csodáljuk, ha a tanúk is változtatják vallomásaikat.

* * *

D P. A. Ezt a két kezdőbetűt nálunk is sokan ismerik. Most annyiban lett aktuális, mert a lapjainkat bejárta a hír, hogy Péter *Allenberg*, »a fenkölt szellemű író« (így írta egyik lap stílisztája) nyomorog. Vajjon igaz-e? Csak annyit tudunk, hogy egyidőre eltűnt az ő ismerős alakja — sápadt arc, vastag bajusz, puha kalap — a bécsi kávéházakból és ismerős jegye a lapokból. Betegen feküdt egy szanatóriumban. A másik hír, hogy szükségét szenved és Bécs mellett egy faluban húzódik meg, szinte érthetetlennek tetszik. Nálunk már ilyen márkájú és tehetségű író nem nyomoroghatna. Könyvek állanak a háta mögött, amelyeket a legelőkelőbb német kiadóczég adott ki, stílust teremtett, új hangot, új prózát és új verset adott. Hárfáját az idegeivel hurozta fel. Lehetséges lenne, hogy ez az osztrák író, a gazdag és boldog Bécs XX. századbeli mesemondója éhezik? Nem a saját akaratóból szenved és nem studiumból koplál? Főleg pedig egy pont különös: miért hagyta el Bécset? P. A.-t ebben a milióban látjuk. Mindenütt idegen nekünk.

Az ő sápadt neuraszténiája csak az osztrák főváros háttérében fest, ahol langyos fehér kályhák mellett, tulfütött szobákban, a virágfüstölő illatában boldog és ideges emberek élnek. Meséi jutottak eszünkbe a kanári csivogásáról, a sárga kötésről, az abszintról és a teáról. Művészete félig életművészet. Nem értjük, hogy szakadt ki a viharos bohém, a kávéházi remete, a diszkrét életművész a polgári milióból és nem tudjuk elképzelni egy faluban, szegényen és nyomorogva.

* * *

24 A zálogczédula-király. Tul a Rottenbiller-utczán, sőt a Keleti-pályaudvaron is tul, szóval Csikágóban élt egy ember. Egyszerű, de nagyszívű gyermeke a népnek, aki feladatául tűzte ki magának embertársai baján enyhíteni. Az enyhítésnek pedig ama zseniálisan simplex módjához folyamodott, amely a zálogczédulák összevásárlásában kulminál. Össze is vásárolt kicsi, nyomorult egzisztenciáktól vagy 30.000 szines czédulát apró összegecskéért, amik bár kölcsön czimmel, de egyszerű s mindenkorra való kifizetés jellegével bírtak. És ebből támadtak aztán némi differenciák a nép melegsívű rajongójának a magyar királyi államrendőrséggel, amely szintén a humanitás alapjára helyezkedve, ingyen lakást ajánlott föl a szenvedélyes zálogczédulagyűjtőnek kosztal és kiszolgálással egybekapcsolyá. A zálogczédula-király azonban nagyon zokon vette a dolgot és komolyan erősítette, hogy ő apostoli munkát végzett, segítvén az éhezőkön. És lehet, hogy valami igazság van is ebben a kegyes kijelentésben s a Csikágóban csakugyan éhen marad egy pár megszorult ember, aki a dunnacziháját egy kis czédula formájában akarta tizért kenyérre és szalonára föl-váltani. Az életnek sokoldalúak a problémái és minden oldaluk másszinü. A börtönbe került uszorás talán az öngyilkosságtól mentett meg egy éhező családot, de viszont a társadalomnak is joga van, sőt kötelessége eltiporni az ilyen elősdit. A világ egész szines forgataga, jósága és bűne, melegsége és kegyetlen brutalitása ott él a legapróbb naphirben, mint ahogy az egész nap fényét visszatükrözi egy csepp víz és elég egy uszorás esete ahhoz, hogy rávilágítson, mennyire bizonytalan alapokon áll a mi egész társadalmi etikánk.

* * *

D A mindenható szikra. A tripoliszi háboru előhangja ez: *Marconi* leszereltette a török hajóhad összes szikratáviróit. Ezután jobbra vagy balra dőlhet a koczka. Egy dolog azonban bizonyos. Az, hogy a török hajók már vakok és süketek, mert a tengerek iszonyu sikságán a dróttalan táviró a hajók szeme és füle s így a harcros vizeken némán, szélütötten, sután fognak bolyongani. Diadalkiáltással fogadta az olaszság a hírt. A zseni szikráját nem hajlandók kölcsönadni ellenségeiknek. Különös, finom és nobilis boszu. A jövő történései elé pedig új perspektiva tárul a modern hadviselésről s lehet, hogy a hadjárat sorsát nem is a kis olasz katonák és a hatalmas pánczélosok döntenek el, csak egy ember és egy kis szikra, amely láthatatlan üzeneteket, halálos h iradásokat röpit a vizeken, az ellenségek testén keresztül.

Diana sóborszesz elsőrendű fertőtlenítő-eszköz, mely szagatások, szurások és egyéb fájdalmak csillapítására ajánlható. Kapható mindenütt.

A Gyógypedagógiai Szanatórium ideges, szellemileg gyenge és beszédhibás gyermekek nevelő intézete. A rendszeres idegorvosi gyógyítás mellett a gyógypedagógiai nevelő oktatásnak elsőrendű szerepe van az intézetben. A Gyógypedagógiai Szanatóriumban kiváló gyógypedagógusok látják el az oktatást.

SZINHÁZ.

Édes a bűn. Ez az a darab, amelyik pokolian elmés és pokolian unalmas. Egy kiélt nagyvilági férfi fölényes, nagyszerű meglátásai, de a kiábrándultság szügeráló fáradságával elmondva. A finoman sodort szálak minduntalan elszakadnak; oly karcsu és kecses, hogy minden jelenetnél eltörik a darab. Ez a finomság már tehetetlenség. A sok paradoxon után revelálólág hat a darab utolsóelőtti bölcsesége: legjobb az egyenes út. A darab *utolsó* bölcsességéig azonban nem tudtuk felvinni. Egy kicsit már fáj a sok üléstől a derekunk, jól esett a szabad levegőn nyújtóznunk egyet. Lehet, hogy a legutolsó szó újra az lett: »mégsem legjobb az egyenes út«. De nekünk már mindegy, elég volt a sok elmésségből és elég a sok francia darabból. Amikor kezdődött, azt éreztük, az előadásnak néhány meglepetése van a levegőben. *Csillag* Teréz egy kedves, naiv öreg asszony, *Aczél* Ilona egy szeszélyes, hisztérikus, elkényeztetett francia race-leány szerepében. Voltak perczek, amikor hittük is, — itt a meglepetés — voltak viszont, amikor kissé lelohadt a kedvünk. Végül úgy éreztük, a szenzációk nem maradtak el egészen, csak — elhalasztódtak. *Somlai* nekünk nagyon tetszett. Meg tudja adni a hangját, a prózáját egy darabnak, amely tulharsog, jóvátesz, felold sok más hamis hangot. Szívesen köszöntjük ezt a kis erőszakot. *Adorján* Andor fordítása is nagyban hozzájárult, hogy akik akartak és tudtak, beszélhettek könnyed, folyékony, természetes hangon. (cz.)

Nagy diákok. Nem az iskolai, csak a szinpadai emlékeink kelnek fel ennél a könnyed érzelmességgel befuttatott, kedveskedő darabnál. Lovagiasok voltunk-e valamikor mi is iskolai szerelmeink alkalmából, mint ezt ennek a szegény ifjunak történeténél láttuk? Vagy ha faltuk is a képzelműnket felgyújtó lovagtörténeteket, az első megsuhanó szoknya közelében, lehet, hogy még a könyvvel a kezünkben, egyszerre más idegpályákon szaladt-e végig az a láng, amelyet nem is igen akartunk az agyunkban lokalizálni? A lovagiasság nem az önző, kapzsi, éhes ifjuság erénye, ráérünk arra később, kissé ellakottan, pihenőül. Fialalok és éhesek, öregek és lovagiasok vagyunk. A lovagiasság kényszer vagy póz és mi erősen hiszszük, hogy ez a szegény, megkönyezett Pierre alapjában egy nagyszerű pozór, akinek az életben még igen nagy sikerei lesznek. A kellemes, ötletes, sőt mulatságos darab rendezésben és előadásban kitünő.

Rózsahegy Kálmán iskolája. Eddig csak gyönyörködtetett a maga művészetének formáival; egyéniségének konturjait mutogatta szinpadai lámpáktól megvilágított szíluettekben. Ezentúl kiszolgáltatta individualitását és művészetének különös titkaiból oktatást ad a hozzáfordulóknak. És Rózsahegy Kálmán iskolája az igazi, a régi klaszszikus iskola, melynek a professzióhoz, a kenyérhajszoláshoz, az élet harcához semmi köze. Az igazi l'art pour l'art iskola, ahol a művészetet kedvelő ifjak — talán tehetőségben nem tulságosan bővelkedők, talán tehetőségüket szemérmatosan még nem érzők — az elmondásnak, a nemesebb pátosznak igazi artisztikumát fogják elsajátítani. Nem is tudunk alkalmasabb iskolamestert hozzá Rózsahegy Kálmánál. Szinpadai művészete tán a legközvetlenebb valamennyi színészeinké mellett, hangja és játékmódora soha nem több az emberinél, de soha nem is kevesebb a legtökéletesebb művészi ábrázolásnál. Szerepeibe bele tudja magát élni, akárcsak a legnaivabb módon elfoglult művész, de azért mindig van valami benne, ami egy a szerepén kívül álló tudatosságot és fegyelmezettséget sejtet.

a jól látó szemlélőben. Ez az ő tudatossága, mely fölényes értelmességéből táplálkozik, teszi leginkább hivatottá arra, hogy kaput nyisson művészetének egy szélesebb körű érdeklődés számára. Azok a fiatal emberek, akiknek módjuk lesz az ő artisztikus oktatásában részesülni, még ha egyebet nem is fognak elsajátítani, mint a helyes beszélnitűdés elemeit, a legkellemesebb művészetek erejével fognak hatni tudni. És vajha mennél többen járnak ki a szép kiejtés emez iskoláját! Arról meggyötört — és elfogult szülők hiúságának áldozatul esett — finom idegrendszerek tudnának beszélni, hogy némely csodagyermek ajkáról milyen nevetlen szavak szoktak riasztó módon elhangzani. Nem beszélve a kész tehetségekről, akik vidéki ripacsokat is megszegyenyíthetnének megdagasztott és ereket pattantó pátoszokkal, vagy a másik végleten, ordenaré és indokolatlan naturalizmusukkal. Rózsahegy iskolája remélhetőleg a legbiztatóbb kezdete egy reformnak, mely igazán esztétikai érzékű, finom emberek megnyugtatására fog szolgálni. A költemény, mely hitelét részben az elcsépelet sablonokban való elszavalások folytán veszítette el, talán újra érdeklődésre tart majd jogos igényt, ha a szalónokban, vagy akár a pódiumon, műkedvelők, vagy akár hivatásosok részéről kellemes formában nyer reprodukciót az érzékeny fül számára. Csak a legmelegebben üdvözölhetjük Rózsahegy Kálmán megnyíló iskoláját, nemcsak azért, mert bizonyára igaz művész-tehetségek kivirágzását is fogja okozni, hanem főképp azért, mert a műkedvelő fajmegnemésítése a legzseniálisabb ötlet a közizlés fejlődésének szempontjából.

Karczag Vilmos jubilál. Amikor Karczag Vilmos tőlünk eltávozott Bécsbe, cseppet sem voltak jobbak nálunk a viszonyok a maiénál. A bármire való tehetség nem tudott minden atomjaiban, végső kényelemben kinyújtózkodni, épp oly kevéssé, mint manapság. A gazdasági gondviselés gondosan vigyázott arra, hogy senki se juthasson a maga helyére és a nem odavalóság ragyogó elterpeszkedésben virágozott mind a mai időkig. Karczag Vilmos tehát idehaza nem volt egyéb egy kedves és talentumos ujságirónál, aki mennél jobban és stilusosabban írta meg a maga dolgait, annál kifelebb tolódott a boldogulás útjaiból. Véletlenül Bécsbe került és hamarosan megtalálta a maga szociális helyét, anélkül, hogy megakadályozták volna annak elfoglalásában. Ma már ő talán a legtekintélyesebb, legkeresőbb színházigazgatója Bécs városának és a bécsiek most jubileumban ünneplik tízéves igazgatói működését. Egy minden irigykedés nélkül való keserűség számunkra ez a jubileum, mert az itthonmaradtakra kell gondolnunk; másrészt azonban a magyar képességekben való vigasztaló bizalom fog el minket azok iránt, akik idehaza nincsenek az őket megillető gazdasági helyükön, de a Karczag példája arra tanít, hogy az erőszakosan visszafojtott potencia mily nagy erőt tudna kifejteni mindenütt másutt, csak a hazában nem. Csendben és belül mi is ünnepeljük az elszármazott hazánkfia sikereit, főképp azért, mert tudjuk, hogy mennyire megérdemli azokat; örülünk az ő örömeinek, felbuzdulunk a dicsőségében; óvakodunk azonban zajt csapni örömmünkkel, mert a velünk nem éppen barátságos Ausztriától kell szégyelnünk magunkat, hogy ő tudott méltó helyet adni egy tehetséges magyar írónak és színházi embernek, aki kívándorolni volt kénytelen tőlünk.

Az elválasztás a csecsemő életében korszakalkotó esemény, mely kihatással van további fejlődésére. Csak egy esetben biztosak a szülők abban, hogy a gyermek az átmenetet baj nélkül kiállja: ha a »Phosphatine Falières« gyermek-tápszert adják neki és ezzel vezetik be a szilárdabb tápszerek megemészthetését. A Phosphatine Falières következtében a gyermek megerősödik, husa megkeményedik és a fogzáson könnyedén esik túl. Egy nagy doboz, elegendő 3 hétre, ára 3 kor. 80 fil. Főraktár Zoltán Béla gyógytára, Budapest V., Szabadság-tér.

Művészet.

Tull Ödön.

Csendesen és felesleges pózok nélkül hagyta itt a világot, mint ahogy csendesen és felesleges pózok nélkül élte le az életét, amelynek kialvása nyomán szomorú veszteség szomorú érzése árnyékolja be a magyar képzőművészet arcát. Mert ez az élet, amely most nincsen többé, sokat, igen sokat jelentett a magyar piktúra számára, sokkal többet, mint amennyit a külső megjelenése, a hangossága után tulajdonítottunk volna neki. Ennek az életnek a munkája láрма és dicsekedő önadminisztrálás nélkül folyt le, de folyton-folyvást folytatódott, a munkában nem volt megállás s az értékek, amelyek a munka nyomán kisarjadtak, lassankint ezer biztos tőkévé gyülekeztek össze, amelyhez mindig bátran fordulhatott a magyar művészet, mert Tull Ödön szorgalma, munkaszeretete és becsületes művészi rajongása nem engedte, hogy ez a tőke fogyásnak induljon. Én azt hiszem, Tull Ödön azok közé a magyar művészek közé tartozott, akiknek jelentőségét csak akkor ismerjük meg a maga egész valóságában, mikor ez a jelentőség már veszteséggé változott át, csak akkor, amikor az elismerés lobogójára már gyászfátyolt kell kötnünk. Addig, amíg élt, annyira szerettük, hogy megszoktuk és nem beszéltünk róla, mint nem beszélünk soha azokról, akik nekünk a legkedvesebbek, a beszédre majd most következik a sor, amikor már hiába keressük.

S éppen azért szomorú és fájdalmas a Tull Ödönre való emlékezés, mert ezentul nem igen lesz, aki pótolni tudja, a mesterségének speciális és ritka voltánál fogva. Az egyik kezünkön meg tudnók számolni a magyar aquarellistákat, különösen pedig azokat, akik értékben felérnek az aquarell elhunyt mesterével. Gyengéd és finom érzéseket követel a piktúrának ez az ága, valami nőies és puha szeretetet, amely mosolygó, mindenekelőtt pedig tiszta szemmel tekint a világba és derűs érdeklődéssel kíséri a szemléletet. Forrongó, patétikus, szenvedélyes egyéniségek nem illenek hozzá s talán ez az oka annak, hogy a fiatal, háborgó magyar piktúrában olyan kevés hódolója van. Egészen elkülönült jelenség az olyan filozófikus nyugalma, csendes gondolkodású piktora, amilyen Tull Ödön volt s azért éppen ilyen elkülönült jelenség az aquarellista is. De mennél ritkább, mennél elkülönültebb, annál nagyobb kár érte. Kivált akkor, ha a maga választotta, a temperamentumához illő mesterségben már magas kvalitásokra tett szert és bőségesen, a szellemi gazdagság nagylelkűségével tett bizonyosságot a hivatottságáról.

Tull Ödön hivatottsága pedig kétségen felül állott. Minden összehasonlítástól, minden lokális vonatkozástól eltekintve, a festői mérleg abszolút állása szerint is elsőrangú helyet foglalt el a magyar piktorok között. Derűs természetlátása, éles megfigyelőképessége hatalmas bajtársakra találtak kitűnő színérezékében és biztos rajztudásában. Ezzel a két segítőtárral járta be a világot és nem került el a figyelmét semmi, ami méltó volt a művészi interpretálásra. Így keletkezett a pittorészek, mosolygó, eleven képeknek hosszú sora, amely esztendőről-esztendőre megjelent a tárlatokon, bizonyosságot téve Tull Ödön alkotóképességének friss buzogásáról. Akár az Alföld tarlóira, akár az afrikai utca exotikus összevisszaságába vezetett el a Tull Ödön szeme, mindig csodáltuk képein az eleveniséget, a mozgalmasságot, amely színes foltjait élővé tette. Nagyon szerette a világot, az életet, a tovalebbenő színek és vonalak mozgását s mindig meg tudta éreztetni velünk ezt a szeretetet. Nem lehattunk, nem maradhattunk rosszkedvűek, ha a képeivel szembekerültünk, mert egy okosan mosolygó, derűsen nyugodt ember szeme tekintett le róluk és jóakaró fensőbbiséggel mesélt nekünk az élet szépségeiről.

Nagyon sajnáljuk, hogy nem hallunk ezentul ezekről a szépségekről, hogy nélkülözni fogjuk az ő szimpátikus beszédét, hogy ezeket a szépségeket éppen Tull Ödönnek kellett ilyen korán itthagynia, aki pedig olyan nagyon szerette őket.

Lándori Vilmos és Italo Brass. Lándori Vilmos öt esztendeig dolgozott Olaszországban, ezalatt megalkotott egy egész kollekczióra való hatalmas művet és az öt esztendő folyamán nem állított ki egyetlenegyszer sem. Ezt a tényrt tartom elsősorban feljegyzésre méltónak a Művészeti kiállításán szerzett impressziók közül, mert ez a tény adja meg egyrészt Lándori Vilmos művészi egyéniségének egész karakterét, másrészt pedig ritka, de követendő példa gyanánt állítható a magyar művészek szeme elé. Minálunk a tegnapi alkotásai már holnap vásárra kerülnek és nincs az a művészi alkotás, amely egy felesztendeig kibírná a véka alatt. A piac számára való alkotás a készületlenség bélyegét nyomja, ugyszólván minden művészi produkcióra, ennek a sajnosan zavart készületlenségnek ellensúlyozása végett van szükség a Lándori Vilmos példájára. Öt esztendői munka után kész eredményekkel előállni mindenestre nagyobb stílusú dolog, mint a máról-holnapra való dolgozás. Az öt esztendői munka egyébként nagyon meglátszik Lándori Vilmos szobrain. Kompozícióbeli megoldásokat keresett és meg is találta azokat, tanulni akart és a tanultságához szó sem fér, bizonyára megtalálta azt az alapot, amelyre az életbe való kilépéséhez szüksége van. Most azonban már nem szabad halasztania ezt a kilépést, mert a rajongó, de teoretikus munka, amelyet az öt esztendő alatt kifejtett, kissé tulságosan elválasztotta a valóságtól. Az alkotás anatómiai és kompozícionális törvényeit kutatta és elsajátította, de ezeknek a törvényeknek a valóságban alkalmazásával még adósunk. A gipszmodellekben nagyon figyelemreméltót tudott alkotni, de még nem adja jelét annak, vajjon tisztában van-e művészetével valódi anyagának törvényeivel, vajjon a teóriát, amelynek tudósa, át tudja-e vinni a gyakorlatba, a faragott kövek keménységébe, hogy egyuttal bizonyosságot tegyen a művészetéről is. Ki kell mennie az életbe úgy, mint kiállítótársa, a kitűnő Italo Brass. Ez már egészen másfajta legény, mint a magyar szobrász. A rajongásban meg egyezik vele, de ő az életért, a pulzáló létért rajong és a mozgást interpretálja üde jókedvvel. Az elmélyedésnek nem barátja és ürge elegáncziával siklik el a művészet kényesebb kérdései mellett, de az, amit nyújt, felszínessége mellett is érdek, könnyelműsége dacára is megkap. Nem nagyon sokat jelentő, de igen szimpátikus vendége a magyar piktúrának Italo Brass. Mosolygó, fecsegő, könnyelműen csélcsap. Olasz. J. P.

IRODALOM.

A homályból.

A kis, határszéli magyar városka rögös utcáit rovgatva, egy sápadt profilu, égőszemű, régen halott költő alakjával találkozom az őszelői ködben. Esernyőt szorongat ideges kezében és tekintete alacsony tetőkön, törpe fenyőkön tul, egy metafizikai világba réved és vértelen, keskeny ajka láthatatlan szellemekkel, titokzatos asztrállekkel társalkodik. Oly eleven és kényszerű ez az én magányos vízióm, akár a dán királyfié a helsingőri terrász középkori évadán. Ez a sovány, nyurga és neuraszténias kísértet élőbb hozzám, közelebb áll, mint ennek a mélabus, álmos, sőt halott városkának bármelyik lakosa, aki szembejön velem és köszönt, mint idegent szokás.

Igen, ez a kísértet, ez az előd, ez a költőtárs nem hágy nyugodni engem. Izgat, riaszt, megzavarja köreimet. Az

én árva, önmagukba fásult, lemondással visszatérő minden-napi circulus vitiosus-aimat. Valóban, ma este él ez a kísértet, a versei, ezek az üvegházi trópusi növények, ezek a szelleméletet élő, vértelen fantomok ma este delejés hatalommal bölongatnak felém és én azon veszem magam észre, hogy idézem őket, mint ahogy szellemeket idéznek a távoli kisváros esteli szeánszaiban.

Ez a költő itten élte le az egész életét, itt robotolt, itt álmodott, csak meghalni ment el verőfényesebb vidékre, a messze, csillogó és vonzó főváros egyik kórházának számított ágyába. Ez a költő polgári iskolai tanár volt itt, pisze tót leányzókat oktatott és nevelt, délutánonkint szarkalábás gyakorlatokat javitgatott, amelyeket némelyik kispolgári bakfis a Halotti Beszéd szláv idiomájában írt, este azután, a piros tentát félretéve, a költőnek fejfájás és lázas víziói jöttek — elhagyottság és magány esti láza — és ekkor írta azokat a verseket, amelyek révén egy kissé Spinozának és Goethének érezhette magát a járatlan utak, a pangó élet, a pókhálós gondolatok e halott városában.

Most már értem őt, látom, sajnálom, kezét fogók vele. Ebben a kis, csöndes fészekben a házak még mind bolt-ivesek. Itt még a gótika homálya uralkodik az álmodó szobákban. Kik élnek erre és miért és mit akarnak? El-nézem őket és messzebb érzem magamat, mintha svéd falukba tévednék, vagy skót hegyek városába. Mintha ez a hely kiment volna a forgalomból, mint egy öreg tallér, amelyen halott Habsburgok koszorus képe rémlik, az idő és a nyomoruság patinájától eltakarva. Az utcza-néptelen, a törpéllő fák mintha élénkebbek volnának, mint az emberek.

Idegen és zagyva nyelv ütögeti a fülemet, egy-két penzióba vonult öreg ur (szegény és kopott) ballag végig néha-néha. Itt egy temetésen az egész város ott van és kimegy a temetőbe mind. Ezt a sétát mindig megteszik. A temetőbe járnak a diákok cigarettázni, a díszes, virág-illatos és még az utcáknál is csöndesebb temetőbe. Itt mindenki köszön, alázatosan és gyanakodva, itt mindenki ismeri egymást. Kölcsonös szapuláson és irigységen alapuló nagy összetartás van itt, mint ahogy a ketreczben összebujnak a fázó, reménytelen és sinylődő vadak. Itt mindent tudnak az emberek, minden rosszat, többet, mint ami igaz. Az Erkölc itt valóságos kényszer és az emberek úgy viselik magukon, mint a középkori boldog sororok a ciliciumot. Mindenki puritán itt, mint az angolok Cromwell idejében és mindenki feltűnően az, kéjeleg benne, mint a mártírok a szenvedésben és a halálban. Esténkint halk és áruló zongorák szava szűrődik a vasrózsás és rostélyos ablakokon keresztül: az álmodni térő városka öntudatlanul, akaratlanul és félszegen ábrándozik. Ódon népdalok szállanak föl a részletre törlesztett hangszerekből és a házilag készült tájképek, a porcellánszobrok, a törött csecsebecsék, az egész kopott garnitúra és öreg pipatórium régészégi ismerősök gyanánt üdvözlí ezeket a dallamokat, ezeket a hervatag makartbokrétaít a szeptembervégi estéknek.

A kaszinóban az öregek bóbiskolnak sörök és kártya mellett, huszonötévesek és hetvenévesek, a korpótlékról, a közigazgatásról, az új állatorvosról és a pesti életről beszélgetnek. Akad, aki föl-vágja a Magyar Figyelőt, aki megfejtí a Fliegende találs kérdését és ravaszul, fölényesen néz körül a füstös helyiségben, amelynek falán egy régi generális poéta diszmagyar képe tündököl és egy óra, amely valamikor az időt mutatta és még zenélt is hozzá, de az régen volt, mint a mesékben.

Itt élt a költő, a panteista, a filozófus, a nyolczvanas évek végén, aki Schopenhauert hordozta zsebében és a tat vam aszi mély hindu bölcsességétől áthatva tanított a polgári iskolában kékszalagos, pisze, kispolgári tót leányokat. Igen, a weimari nagyurnak megint igaza van, jde, a költő hazájába kellett jönnünk, hogy elégtételt adjunk neki,

szegény, zaklatott fejének és feleletet az ő egyhangú kérdéseire. Istenem, csak egy neuraszténias poéta kell ide, hogy szívét a világ szívének érezze, hogy a tér és idő öszi köddé váljék, amelyen túl a végtelenség van és e magányban, e homályban, e csöndben állandóan, hallhatóan érezze ennek a végtelenségnek, ennek a thalattának harsogó, polifon, wagneri műzsikáját.

Valóban ebből a helységből úgy nőtt ki ez a szikár, nyurga, magányos ember, mint egy Gulliver, kezében esernyővel, zsebében Schopenhauerrel. A magyar költészet filozófusai, az elhatározás természetes színét halványra betegítőek mind e tájon éltek, mind e sarokból jöttek, a sztregovai rémetével élükön. Pirosabb és zömökebb természet, ha már a sorsharag testvéreinek született, kószán továszallott innen, az Oczeánum mellé, vagy a szegedi homokra, ahol a lány ölelésre, a férfi öklelésre termett... És ahogy ezeket forgatom magamban és amint lassan, lassan ködbe vesz a sápadtprofilu költő karcu és vértelen alakja, az alvó utcán megzendül egy éjjeli ör erőteljes, érczes baritonja. Valami szláv dallamra valami tót könyörgést énekel, vontatottan, messzehangzón. Kilencz óra van és mi ketten maradtunk az utcán. Kinek énekel ez a fönjáró, elevén kísértet és minek énekel? Talán nekem, aki nem értem őt, talán a halott házaknak, amelyek mélyen elszunnyadtak? Kinek énekel itt most, te éjjeli ör, te idegen, te barátom, testvérem, poétám?

Kinek énekel és minek?

Jon.

KÖZGAZDASÁG.

A Hermes közgyűlése. A »Hermes« Magyar Általános Váltóúlet Részvénytársaság szeptember 28-án tartotta meg Ullmann Adolf elnöklésével az évi rendes közgyűlését. Az igazgatóság javaslatát, mely szerint a 458.328.44 koronát kitevő tiszta nyereségből részvényenkint husz korona fiztessék ki osztalék fejében, a közgyűlés elfogadta s hozzájárult az igazgatóság amaz előterjesztéséhez is, hogy a tartalékalap százezer koronával javadalmaztassék, amivel a tartalékalap kerek két millió koronát fog elérni. Az igazgatóságba új tagokul Epstéin Egont és dr. Helvey Tivadart választották meg; a felügyelőbizottság, eddigi tagjait újra megválasztották. A közgyűlés után az igazgatóság alakulóülést tartott, amelyen elnökké Ullmann Adolfot, alelnökké pedig Trebitsch Ignácot választották meg.

HETI POSTA.

Mon tirir. Az egyiket két héttel ezelőtt közöltük. A másik kettő gyöngébb. Folytassa az írást s ha akadnak újabb strófák, küldje be.

Pápa. Sch. A második munkáról is csak azt mondhatjuk, amit hetekkel ezelőtt az elsőről mondtunk: okos, filozofáló ember munkája. Szinte az a hibája, hogy több benne az okosság, mint a művészet. A kéziratokat kivételesen megőrizzük. Rendelkezzék, hogy hova küldjük.

Temesvár. P. A témát sokszor megírták már. Néha jobban, néha rosszabbul.

Mesék magamról. A versek tulemelkednek a középszerűsége. Várunk, míg jobbakat kapunk onnan.

Nagyvárad. B. Nem tudunk megbarátkozni ezzel az írásmóddal, mely mindig csak sejtet valamit, de világosan sohasem mond semmit. Ez az erőszakosan csinált homály kis adagokban élvezhető, de örökösen kitárogatni, hogy mit takargat a homály, fárasztó és unalmas.

Ignác. Nem használhatjuk.

Hajnali séta. A hanyagság még nem könnyedség a verselésben. Katonának nem szabad ily hanyagul kiáltozva a nyilvánosság előtt mutatkozni.

Nem közhölhetők. Katonakórházban. Dunaparton. Tündés. Napihirek.

Felöl szerkesztő és kiadó tulajdonos: KISS JÖZSEF.